

**ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE İKİ DİLLİLİĞİN
ÇOCUKLARIN ALICI VE İFADE EDİCİ
DİL GELİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Murat ÖZPOLAT

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç.Dr. Mehmet SAĞLAM

Yüksek Lisans Tezi -2020

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE İKİ DİLLİLİĞİN ÇOCUKLARIN ALICI
VE İFADE EDİCİ DİL GELİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Murat ÖZPOLAT

**Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Tez Danışmanı
Doç.Dr. Mehmet SAĞLAM**

**MALATYA
2020**

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	
		Yayın Tarihi	
Revizyon No			
Revizyon Tarihi			
Sayfa No			
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ			
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ			

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE İKİ DİLLİLİĞİN ÇOCUKLARIN ALICI VE
İFADE EDİCİ DİL GELİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOC. DR. MEHMET SAĞLAM

HAZIRLAYAN

MURAT ÖZPOLAT

Jürimiz tarafından 13./01/2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **oybirliği /oyçokluğu** ile başarılı bulunarak Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul etmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

1. Doc. Dr. Mehmet Sağlam
2. Dr. Öğr. Üyesi Hikmet Zelyurt
3. Dr. Öğr. Üyesi Burcu Gezer Şen

İmza

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve 20.../..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

.....

Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2. Alt Amaçlar.....	2
1.3. Araştırmanın Hipotezleri	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.5. Tanımlar.....	3
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Dil ve İletişim	5
2.2. Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi.....	5
2.3. Dilin Bileşenleri	6
2.4. Dil Gelişimini Etkileyen Etmenler	7
2.4.1. Kalıtım ve Çevre.....	7
2.4.2.Zeka	7
2.4.3. Sağlık	8
2.4.4. Cinsiyet	8
2.4.6. Aile İlişkileri	8
2.4.7. Sosyo-Ekonomik Koşullar	9
2.4.8. Kitle iletişim araçları	9
2.4.9. Okulöncesi Eğitim Desteği	9
2.4.10. Oyun.....	10
2.5. Dil Gelişimi Dönemleri	10
2.5.1. Konuşma Öncesi Dönemi	10
2.5.2.Konuşma Dönemi	11
2.6. Dil Gelişim Kuramları	12
2.6.1. Davranışçı Kuram	12
2.6.2. Doğuşancı (Psikolinguistik) Kuram	13
2.6.3. Etkileşimci Kuram	13
2.6.4. Bilişsel Kuram	14

2.6.5. Pragmatik (Sosyolinguistik) Kuram	15
2.7. İki Dillilik (Bilungualizm)	15
2.8. Erken Çocukluk Döneminde İki Dillilik.....	16
2.9. İki Dilliliğin Dil Gelişimi Üzerindeki Etkileri.....	19
2.10. İki Dillilikle İlgili Yapılmış Çalışmalar	20
3. MATERYAL VE METOD.....	25
3.1. Araştırmanın Türü.....	25
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman	25
3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	25
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	27
3.4.1. Veri Toplama Araçları	27
3.4.2. Verilerin Analizi	29
3.4.3. Araştırmanın Değişkenleri.....	29
4. BULGULAR.....	30
5. TARTIŞMA	44
6. SONUÇ VE ÖNERLER	49
KAYNAKLAR	51
EKLER.....	60
Ek-1. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE İKİ DİLLİLİĞİN ÇOCUKLARIN ALICI VE İFADE EDİCİ DİL GELİŞİMİNE ETKİSİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK KİŞİSEL BİLGİ FORMU	60
Ek-2. ETİK KURUL İZİNİ.....	63
Ek-3. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR VE YAYIN ETİK KURULU BİLGİLENDİRİCİ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU.....	64
Ek-4. KATILIM BELGESİ	67
Ek-5. KİŞİSEL BİLGİLER.....	68

TEŐEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında değerli bilgi, birikim ve deneyimleriyle yoluma ışık tutan, her ihtiyaç duyduğumda değerli zamanını ayırıp ilgi ve desteğini esirgemeyen, danışman hoca statüsünü hakkıyla yerine getiren değerli hocam Doc. Dr. Mehmet SAğLAM'a sonsuz teőekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca bu süreci yürütebileceğim akademik bilgilerle donatan başta Ankara Üniversitesi lisans dönemi hocalarıma ve İnönü Üniversitesi yüksek lisans dönemi hocalarıma teőekkürü bir borç bilirim.

Çalıőmam boyunca her aşamada bana destek olan Uzm. Psikolog Esra KAYA BOZKURT'a ve süreç boyunca beni destekleyen çalışma arkadaşlarıma teőekkür ederim.

Yaőamım boyunca her zaman yanımda olan ve bunu hissettiren başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Erken Çocukluk Döneminde İki Dilliliğin Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

Amaç: Bu araştırmada erken çocukluk döneminde iki dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir.

MateryalveMetot: Bu araştırma 26.06.2018-15.04.2019 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Adıyaman ili merkez ve bağlı köylerinde yaşayan 2-7 yaş aralığındaki iki dilli (n=60) ve tek dilli (n=60) 120 çocuk oluşturmaktadır. Veri toplamada, kişisel bilgi formu ve Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL) kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizi için uygun istatistik program kullanılmış, elde edilen veriler Kolmogorov-Smirnov testi, t testi, Tukey, ANOVA ve Ki-kare testi kullanılarak analiz edilip değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırmaya katılan çocukların sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde kızların %45.5'i tek dil, %54.5'i ise iki dil; erkeklerin %55.6'sı tek dil, %44.4'ü ise iki dil kullanmaktadır. Tek dil kullananların %13,3'ü 24-36 ay, %20,0'si 36-48 ay, %20,0'si 48-60 ay, %33,3'ü 60-72 ay, %13,3'ü 72-84 ay grubunda; iki dil kullananların %11,7'si 24-36 ay, %6,7'si 36-48 ay, %23,3'ü 48-60 ay, %35,0'i 60-72 ay ve %23,3'ü 72-84 ay grubunda yer aldığı belirlenmiştir. Çocukların yaş, cinsiyet, baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, kardeşler arasındaki sıra sayısı, okul durumu, kitap okuma sıklığı, ekran kullanım süresi açısından anlamlı fark bulunmazken, çocukların yaşadığı yer, anne eğitim durumu, anne ve baba mesleği, aile yapısı, çocukla kitap okuma sıklığı, ekran kullanma yaşı ve ekranı kiminle kullandığı değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur.

Sonuç: Araştırma sonucunda; iki dilli ve tek dilli çocukların alıcı dil ve ifade edici dil becerileri karşılaştırılmış ve iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İki Dillilik, Dil Gelişimi, Alıcı Dil, İfade Edici Dil

ABSTRACT

Investigation of the Effects of Bilingualism on the Development of Receptive and Expressive Language in Children in Early Childhood

Aim: The aim of this study was to investigate the effect of bilingualism on the development of receptive and expressive language in early childhood.

Material and Method: This research was conducted between the dates of 26.06.2018 and 15.04.2019. The sample of the study consists of 120 bilingual (n = 60) and monolingual (n = 60) children aged 2-7 years living in the central and connected villages of Adıyaman province. Personal information form and Turkish Early Language Development Test (TEDIL) were used for data collection. Appropriate statistic program was used for the analysis of the data obtained from the study. The obtained data were analyzed and evaluated using Kolmogorov-Smirnov test, t test, Tukey, ANOVA and chi-square test.

Results: When the socio-demographic characteristics of the children participating in the study are examined, 45.5% of the girls use one language and 54.5% use two languages; 55.6% of males use one language and 44.4% use two languages. It has been identified that of the monolingual children, 13.3% were in the group of 24-36 months, 20.0% were in the group of 36-48 months, 20.0% were in the group of 48-60 months, 33.3% were in the group of 60-72 months, 13.3% were in the group of 72-84 months; of the bilingual children, 11.7% were in the group of 24-36 months, 6.7% were in the group of 36-48 months, 23.3% were in the group of 48-60 months, 35.0% were in the group of 60-72 months and 23.3% were in the group of 72-84 months. While there was no significant difference in terms of age, gender, father's education level, number of siblings, ranking between siblings, school status, reading frequency and screen usage time of children, a statistically significant difference was found in terms of variables, such as the place where children live, mother's education status, mother and father's profession, family structure, the frequency of reading books with children, age of screen usage and with whom the screen is used.

Conclusion: As a result of the study, the receptive and expressive language skills of bilingual and monolingual children were compared and statistically not a significant difference was found between the two groups.

Key Words: Bilingualism, Language Development, Receiver Language, Expressive Language

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 3.1. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Cinsiyet Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları	26
Tablo 3.2. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Yaş Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları.....	26
Tablo 4.1. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Yaşadığı Yer Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları.....	30
Tablo 4.2. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Annelerinin Eğitim Durumu Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları	31
Tablo 4.3. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Babalarının Eğitim Durumu Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları	31
Tablo 4.4. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Annelerinin Meslek Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları.....	32
Tablo 4.5. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Babalarının Meslek Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları.....	32
Tablo 4.6. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Kardeş Sayısı Değişkeni Dağılımının Ki- Kare Testi Sonuçları	33
Tablo 4.7. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Kardeşler Arasındaki Sırası Dağılımının Ki- Kare Testi Sonuçları	33
Tablo 4.8. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Aile Yapısı Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları	34
Tablo 4.9. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Okulöncesi Eğitim Alma Durumu Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları	34
Tablo 4.10. Ailelerin Çocukla Kitap Okuma Zamanlarının Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları.....	35
Tablo 4.11. Çocukların Ekran Kullanımına İlişkin Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları	36
Tablo 4.12. Çocukların Alıcı Dil Puanı Bölümlerinden Aldığı Puanların Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları	37
Tablo 4.13. Çocukların İfade Edici Dil Puanı Bölümlerinden Aldığı Puanların Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları	38

Tablo 4.14. Çocukların Sözel Dil Puanı Bölümlerinin Dağılımının Ki-Kare Testi	
Sonuçları	38
Tablo 4.15. Tek Dil Kullananlarda Kitap Okuma Süresi İle Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	39
Tablo 4.16. Tek Dil Kullananlarda Ekranı Kullanma Süresi İle Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	40
Tablo 4.17. Tek Dil Kullananlarda Ekranı Kullanma Yaşı İle Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	40
Tablo 4.18. İki Dil Kullananlarda Kitap Okuma Süresi İle Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	41
Tablo 4.19. İki Dil Kullananlarda Ekranı Kullanma Süresi İle Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	42
Tablo 4.20. İki Dil Kullananlarda Ekranı Kullanma Yaşı İle Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	42

1. GİRİŞ

Dil, duygu, düşünce, bilgi, tutum, inanç ve değerleri, kültürü öğrenme ve aktarma gibi işlevleri gerçekleştirmede kullandığımız etkili bir iletişim aracıdır (1). Ünlü Dil bilimci Ferdinand de Saussure, dili, işaretler ve göstergelerden oluşan bir sistem olarak tanımlamıştır (2). N. Chomsky' e göre birey, sezgisel olarak bir ana dili bilgisi ile doğar ve bu bilgi bireyde fark edilmese de mevcuttur. Hangi dilsel topluluk olursa olsun tüm insanlar, beyinlerinde doğuştan bir dilbilgisel sisteme sahiptirler (3).

Çocuklar, dili öğrenmek için gerekli ilkeleri, bilgileri, sözcükleri ve kalıpları erken çocukluk döneminde kazanmaktadır. Çocuklar konuşmayı başkalarından duydukları seslere uyma ve taklidin yanı sıra, sözcüklerin ihtiyacı olan anlamlarını anlamayla öğrenirler (4). Dilin kazanımı kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dil kurallarına uygun olarak kullanılmasının gelişimi şeklinde tanımlanmaktadır. Çocuklar için yeni bir şeyler öğrenmek her zaman zor olmuştur. Dilin kazanımı da çok kolay olmamaktadır. İstek ve İhtiyaçlarını ağlayarak anlatmaya çalışan çocuk, dil kazanımı yoluyla dünyayı keşfetmeye başlamakta ve ne istediğini ses ve semboller yoluyla kolayca anlatabilmektedir (5). Bu semboller nesne ve olayların geçici temsilcileri ve kavramların parçası olup, kültürden kültüre farklılık göstermektedir (6).

İnsanlar dili, önce aile bireylerinden sonra yakın çevresinden edinir. Çevre gelişip genişledikçe dil de gelişir. Genişleyen bu çevrede farklı bir dil kullanımı mevcut ise çocuk da bu ikinci dili edinecek ve kullanacaktır (7). Gelişim süreci içerisinde bireyler ana dilin yanı sıra birden fazla dil ve dil kuralları ile karşılaşmaktadırlar (8). Bu durumda iki veya çok dillilik kavramları ortaya çıkmaktadır. İki dillilik (bilingualism), iki farklı dilde iletişim kurabilme becerisidir. Çocuğun iki dilli olabilmesi için, her iki dili de etkin kullanabilmesi ve kendini ifade edebilmesi gerekir (1).

Morris, çift dilli çocukların, dil kazanımında farklı bir yol izlemekte olduğunu ve öğrendikleri dillerin hem fonetiğini hem kullanım bilgisini hem de anlam bilgisini kazandıklarını belirtmiştir. Bunu yaparken diller arası aktarma kuramına göre bu diller birbirini destekleyerek ilerlemektedir (9).

Erken çocukluk dönemi, gelişim alanlarındaki değişimin oldukça hızlı ve etkili olduğu bir dönemdir. Özellikle dil bilişsel gelişimin büyük oranda tamamlandığı bu

dönem sosyal bir varlık olan çocuğun anlama, kavrama ve ifade edebilme becerilerini edindiği ve bu becerileri etkin kullanmaya başladığı göz ardı edilmemelidir. Bundan dolayı okulöncesi dönemdeki deneyim ve verilen eğitim çocuğun tüm hayatını etkilemektedir. Yaşamın ilk 6 yılını kapsayan bu dönem çocuğun tüm gelişim alanlarının desteklenmesini gerektiren önemli bir dönemdir (10-11).

İki dillilik, üzerinde yaşadığımız coğrafyanın toplumsal ve kültürel yapı ve çeşitliliği ve gelinen günümüz koşullarında bireylerin kaçınılmaz bir gerçeği olmuştur. İki dil kullanımına maruz kalma bazı bölgelerimizde doğumla başlarken bazı bölgelerimizde ilerleyen yaş dönemlerinde gerçekleşmektedir.

Dünya genelinde konuşulan diller üzerine kapsamlı çalışmalar yapan ethnologue.com (12)'un Türkiye'de kullanılan diller raporuna göre (13), 2016 yılında kullanılan dil sayısının 39 olduğu belirtilmiştir (12).

İki dillilerin tek dillilere göre daha ileri olduklarının en önemli özelliklerinden biri olan bilişsel esneklik birçok araştırma tarafından ortaya konulmuştur. Bilişsel esneklik, daha önce karşılaşılmamış ve beklenmedik durumlara uyum sağlama, kavramları yaratıcı bir yolla birleştirme, farklı temsilsel sentezler ve eylemler üretmek için alışkın olunan bilgi ve tutumları değiştirme işlemidir. Bilişsel esneklik karşılaşılan yeni durum ve farklılıklara uygun tepki verilmesini, davranışların bu yeni duruma göre düzenlenmesi ve karşılaşılan yeni problemlere çözüm üretmeye yardımcı olur. Bilişsel esneklik becerisi 3-5 yaşlar arasında önemli bir gelişimsel değişim göstermektedir (13).

Bu araştırma iki dilli ve tek dilli çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişim düzeylerinin belirlenmesi ve bu bağlamda karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Araştırma sonunda elde edilecek bilgilerin öncelikle iki dilli birey ve ebeveynlerini ardından konuyla ilgili uzman kişi ve araştırmacılara yol gösterecek nitelikte olacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada erken çocukluk döneminde iki dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir.

1.2. Alt Amaçlar

Çalışmada temel amaç iki dilliliğin çocuklarda alıcı ve ifade edici dil gelişimi üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında Türkçe Erken

Dil Gelişim Testi (TEDİL) aracı kullanılacaktır. TEDİL aracı ile iki dilli ve tek dilli çocukların;

- İki dilli çocukların alıcı dil becerileri ne düzeydedir?
- İki dilli çocukların ifade edici dil becerileri ne düzeydedir?
- Tek dilli çocukların alıcı dil becerileri ne düzeydedir?
- Tek dilli çocukların ifade edici dil becerileri ne düzeydedir?
- İki dilli ve tek dilli çocukların dil gelişimlerinin alıcı dil becerileri yönüyle farklılık göstermekte midir?
- İki dilli ve tek dilli çocukların dil gelişimlerinin ifade edici dil becerileri yönüyle farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Hipotezleri

- İki dillilik çocukların alıcı dil becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkiler.
- İki dillilik çocukların ifade edici dil becerilerini olumlu yönde etkiler.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Adıyaman ili merkez ve bağlı köylerde ikamet eden 2-7 yaş arasındaki 60 tek dilli ve 60 iki dilli birey ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Dil gelişim sürecinin açıklanmasında kullanılan bazı kavramların tanımlamalarına aşağıda yer verilmiştir.

Dil; insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban (16). Aksan, dili, duygu, düşünce ve taleplerin toplumda ses ve anlam yönünden ortak öge ve kurallar aracılığıyla başkalarına aktarımını sağlayan çok yönlü ve çok gelişmiş simgesel dizge olarak tanımlamıştır (17). Aksan ve Doğan'a göre dil, doğumla hazır olan, insana özgü iletişim sürecinde sözlü ve yazılı olarak kullandığımız, düşünme ve düşünüleni aktarmayı sağlayan güçlü bir düzendir (18).

Dil gelişimi; kelimelerin, sayıların, sembollerin edinimi, saklanması ve gerekliliğinde dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasıdır (19).

Ana dil; bireyin annesinden, ailesinden, sosyal etkileşimde olduğu çevresinden doğal yolla edindiği, en iyi kullandığı ve hâkim olduğu ilk dildir (20).

İki dillilik; bir kişinin iki veya daha fazla dili bir iletişim aracı olarak kullanabilmesi ve bireyin gerektiği durumlarda bir dilden diğerine sorunsuz geçiş yapabilmesidir (21).

Yarı dillilik; Hansegard, yarı dilliliği ilk dilin yarı bilgisi ve ikinci dilin yarı bilgisi olarak tanımlamıştır (22). Birey, her iki dili de ileri düzeyde kullanamaz ve diller arası geçiş sorunludur.

Alıcı dil; işitsel olarak sesleri algılama, somut ve soyut sözcükleri anlama, cümlelerin gramer yapısını kavrama, yönerge alma ve yapma, yargılama becerisi olarak tanımlanabilir (19). Alıcı dil; sözel uyaranların duyu sinir sistemi ve işitsel algısal süreçler yolu ile elde edilmesi ve anlamlandırılması olarak da tanımlanır (23).

İfade edici dil; Öztürk, çeşitli sesleri üretebilme, söz ve cümleleri oluşturabilme, doğru ve gramer yapısına uygun dil örüntüleri kullanabilme olarak tanımlanabilir (19). Karacan, anlatım dilini duyu sinir ve motor sinir işlevler (soluk alma, ses çıkarma, titreşim, artikülasyon sistemleri gibi) ile bilişsel kavramın ses imgesi yoluyla ifadesi olarak tanımlamıştır (23). Altıok, konuşmayı tanımlarken iki önemli kriter tanımlar. Bunlar; çocuk tarafından kelimelerin anlaşılır söylenebilmesi ve bu kelimelerin anlamları ile ilişki kurabilmesidir (24).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Dil ve İletişim

Dil, insanlar arasındaki en önemli iletişim aracı olarak kabul edilir ve bugüne kadar pek çok tanım yapılmıştır. Yapılan bu tanımlara bakıldığında tümünün ortak notasının dili, insan yaşamındaki en önemli iletişim aracı olarak görmeleridir (1).

Altıntaş ve Çamur, iletişimi, çeşitli yollarla duygu, düşünce veya bilginin başkalarına aktarılmasına, kişiler ya da kitleler arasındaki mesaj alışverişi olarak tanımlamışlardır (14). Aile içi iletişim ise, ebeveynlerin birbirleri ve çocuk veya çocuklarıyla, çocuğun ebeveynleriyle ve kardeşlerin birbirleriyle kurdukları iletişim olarak tanımlanabilir (15).

2.2. Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi

Erken çocukluk dönemi bireyin sosyal-duygusal, kişilik, dil- bilişsel gelişimi ve diğer gelişim alanlarının en hızlı olduğu kritik dönemdir. Erken çocukluk döneminde neredeyse tamamlanan dil gelişimi ise bu dönemde ayrı bir öneme sahiptir. Dil, çocukların kendini ifade etme, sosyo-kültürel değerlerin kazanımı ve sosyal iletişim ihtiyacını karşılamada işlevsel bir görev üstlenir. Çocuğun dil yoluyla çevreyi keşfedip kendini ifade edebilmesi (21), kültürel değerlerin kazanılması ve sosyal çevre ile etkili iletişim kurabilmesi açısından önemlidir.

İnsanoğlu doğumla birlikte ilgi istek ve ihtiyaçlarını bir takım ses ve sözel sembollerle ifade etmiştir. Evrensel seslerle ifade edilen ilgi istek ve duygular zamanla bireyin içinde bulunduğu kültürün ses ve ses göstergelerini öğrenip kullanması ile devam eden bir süreç halinde ilerler. Bu durum dil gelişimi olarak ifade edilebilir. Erken dönem dil gelişiminde cümle işlemenin dilbilimsel özelliklere daha duyarlı olduğu ifade edilmiştir. Çocuğun, öğrenme, iletişim, ilişki kurma ve dünyayı anlamasını sağlayan dil (25), erken çocukluk döneminde önemli bir role sahiptir. Erken dönem dil gelişiminde cümle işlemenin dilbilimsel özelliklere daha duyarlı olduğu (26) ve bundan dolayı dil gelişiminin, okul öncesi dönemde kritik dönem olarak kabul edildiği belirtilir (27). Dilin gücü nesnelere, eylemleri ve olayları temsil etme ve ekleme yeteneğinden gelir (28).

2.3. Dilin Bileşenleri

Dil gelişimi konusunda yapılan çalışmalar doğrultusunda dilin bileşenleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

2.3.1.Ses Bilgisi (Fonoloji)

2.3.2.Biçim Bilgisi (Morfoloji)

2.3.3. Söz Dizimi (Sentaks)

2.3.4. Anlam Bilgisi (Semantik)

2.3.5. Kullanım Bilgisi (Pragmatik)

2.3.1. Ses Bilgisi: Fonoloji (ses bilgisi), bir dildeki seslerin ve özelliklerinin tanımlanması, hangi seslerin bir araya gelebileceğini belirleyen kurallarla ilgilidir (29). Fonemler her dilde evrensel ses birimlerine dayanmaktadır (9).

2.3.2. Biçim Bilgisi: Morfoloji dildeki kök ve eklerin birleşme şekilleri ve çekim özellikleriyle ilgilidir (29). Fonemler tek başına anlamsızdır; örneğin “b” sesi yalnız başına bir anlam ifade etmemektedir. Ancak fonemler bir araya gelerek sözcükleri, önekleri (“un-“, ”pre-“) ve sonekleri (“-ed”, ”-ing”) oluşturmaktadır. Bu şekilde oluşan bu en küçük anlamlı dil birimi morfemleri oluşturmaktadır (8).

2.3.3. Söz Dizimi: Cümleleri oluştururken sözcüklerin nasıl bir araya geleceğiyle ilgili kurallar sistemidir. Bu kurallar sözcük sırası, cümle türleri ve sözcükler arasındaki ilişkilerdir. Her dilin kendine özgü söz dizim kuralları vardır (29). Sözdizimi, gramer yapısına uygun doğru cümleler kurabilmek için sözcüklerin ne şekilde bir araya gelmesi gerektiğini belirleyen kurallar sistemidir. Aksi takdirde tek başına anlamlı sözcüklerin rastgele birlikte kullanımı pek bir anlam ifade etmemektedir (9).

2.3.4. Anlam Bilgisi: Semantik; kelimelerin anlamları ve onları nasıl kazandığımızla ilgilenen dilsel bölümdür. Semantik, morfemlere nasıl anlam yüklediğimizi tanımlamaktadır. Bazı semantik kuralları bir sözcüğün bir nesneye nasıl karşılık geldiğini belirlemektedir (8). Kelimeleri bağlamında tahmin etme, çıkan anlamları revize etme ve bu kelimelerle anlamlı cümleler oluşturmaktır (25).

2.3.5. Kullanım Bilgisi: Dilin iletişime yönelik kullanımını ve sosyal etkileşimde dil kullanımı ile ilgili kuralları kapsar. Bunlar konuşmayı başlatma, sırayla konuşma, konuşmayı konu bütünlüğünde sürdürme ve sonlandırma gibi becerileri içermektedir (29). Çocuklarda kelime, dil bilgisi ve telaffuz yönünden dil seçimini yöneten sosyal kuralların edinimi ile ilgilidir (25).

2.4. Dil Gelişimini Etkileyen Etmenler

Santrock, dil ediniminin normal olarak ilerlemesini, çocuğun kullanılan dile maruz kalması gereken kritik döneme bağlı olduğunu belirtmiştir. Eğer bu kritik dönemde, çocuk bir dille karşılaşmazsa dil edinimi eksik ya da yetersiz olacaktır (30). Erken çocukluk döneminde dil gelişimini olumlu ve olumsuz etkileyen pek çok etken bulunmaktadır. Bu etkenler kalıtım ve çevre, zekâ, sağlık, cinsiyet, aile ilişkileri, sosyo-ekonomik koşullar, kitle iletişim araçları, okul öncesi eğitim kurumları ve oyun olarak sıralanabilir.

2.4.1. Kalıtım ve Çevre

Erken çocukluk döneminde dil gelişiminde etkili olan temel faktörler kalıtım ve çevredir. Bu gelişim alanı kalıtım ve çevrenin ortak ürünüdür. Kalıtsal olarak donanımlı bir şekilde doğan çocuk var olan mevcut yetilerini çevresel etkenler doğrultusunda geliştirebilir veya kaybedebilir. Ancak bununla beraber benzer çevre koşullarında aynı gelişim sonuçları oluşmaz. Bu da tek başına ne kalıtımın ne de çevrenin etkili olmadığını göstermektedir. Yaşamın ilk bir yılına kadar çocuklarda dil gelişim sürecinin evrensel olduğunu, bir yaştan sonra ise çevresel etkenlerle şekillendiğini belirtilmiştir (31). Owens, çocuklarda ifade edici dil becerilerinin gelişiminde öncelikle çevredeki yetişkinlerin onların konuşmalarını değerlendirip geri dönütler vermenin önemini belirtmiştir (32).

2.4.2. Zekâ

Binbaşoğlu, dil gelişimini bir bakıma zekâ ve zihin gelişimi olarak tanımlanabileceğini, öyle ki algı, bellek, imgelem ve muhakeme gibi bilişsel beceriler yeterli düzeyde gelişmeden dilin de gelişmeyeceğini ifade etmektedir. Somut kavramlardan soyut kavramlara geçiş ve bu kavramları birbiri ile ilişkilendirerek bir düşünceyi ortaya çıkarmak ancak zekâ yardımıyla olur. Bu nedenle dil ve zekâ paralel olarak gelişim gösterir (33). Konuşma becerisinin gelişimi, beynin belirli bir olgunluk düzeyine ulaşmasına bağlıdır. Örneğin, beş aylık bir bebeğe ne kadar uğraşılsa da konuşma öğretilmez (34).

Yavuzer, iki yaşına kadar çocuğun çıkardığı seslerle zekasının ilişkili olmadığını, iki yaştan sonra dil gelişimi ile zekâsı arasında önemli bir ilişki olduğunu ve dil gelişim düzeyi ileri olan çocukların genellikle normal ya da normalin üstünde zekaya sahip olduklarını belirtmiştir (4).

2.4.3. Sağlık

Şiddetli ve uzun süreli tedavi gerektiren hastalıklarda, çocuğun konuşması bir-iki yıl gecikebilir. Tedavi sürecinde başkalarıyla iletişimin kısıtlanması, istek ve ihtiyaçlarının önceden yapılması, konuşmaya teşvik edilmemesi konuşmayı geciktirmektedir (4). İşitme engelli bebekler, özel bir eğitim desteği olmadan ilk cıvıldaama evresinden öteye gidemezler. Tonlama ve vurguyla örüntülerini duyamıyor olmalarından dolayı son cıvıldaama evresine ulaşamazlar (35).

2.4.4. Cinsiyet

Konuşma konusunda kız çocukları her zaman erkek çocuklarından daha ileri oldukları ifade edilmektedir. Erkek çocuklarının cümleleri daha kısa ve sözcük dağarcıkları daha dardır. McCarthy'e göre konuşmanın ilk yıllarında cinsiyet farkı yoktur ancak rol-model döneminde kızların anne ile olan yakın ilişkileri konuşma becerilerine büyük bir katkı sağlarken, babaların işleri nedeni ile erkek çocukları ile yeterli ve etkili zaman geçirememeleri erkek çocukları açısından bir dezavantaj olarak gösterilmektedir (4).

2.4.6. Aile İlişkileri

Aile içinde büyüyen çocukların aile içinde büyümeyen çocuklara göre konuşmaları daha iyi durumda oldukları ifade edilmektedir. Bu da sıkı kişisel ilişkilerin dil gelişiminde önemli bir faktör olduğunu, ailenin genişliği ve çocuk sayısının da dil gelişimini etkilediğini göstermektedir. Tek çocuk olmak ya da geniş ailede olmak ilgi merkezi olmaktır. İlgi merkezi olan çocuk da kişisel ilişkilere bağlı olarak daha iyi ve düzgün cümlelerle konuşur (4). Çocuğun dil gelişiminde kendisiyle etkin geçirilen zaman ne kadar çok olursa o kadar erken konuşur. Öyle ki aile ile kalan çocukların dil gelişiminin aile dışı kurumlarda yetişen çocuklardan daha ileri olduğu belirtilmiştir (36). Lasky ve Kloop (1982), çocukların konuşmaları esnasında yetişkinlerin dinleyici ve hoşgörölü olmaları gerektiğini belirtmiştir. Çocuğa istemesine fırsat verilmeden ihtiyaçlarının karşılanması, dinlenmemesi, konuşmanın kesilmesi, konuşmaya zorlanması, utandırma gibi yetersizlik duygusu oluşturarak konuşmayı geciktirebilir. Aynı zamanda eksik veya düzgün olmayan cümleler kullanmak çocukta konuşma bozukluklarına sebep olabilir (10).

2.4.7. Sosyo-Ekonomik Koşullar

Sosyo-ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocuklarının konuşmaları daha erken ve düzgün olur. Çocukla kaliteli zaman geçirme, kitap okuma ve eğitici oyunların dil gelişimindeki rolü önemlidir. Sosyo-ekonomik durumu iyi olan aileler iyi ve düzgün konuşmaya daha çok önem verirler ve çocuklarının da iyi ve düzgün konuşmaları için çaba harcarlar (4).

2.4.8. Kitle iletişim araçları

Günümüz koşullarında oldukça önemli bir paya sahip olan televizyon, telefon, tablet vb. iletişim araçlarının olumlu ve olumsuz etkileri halen tartışılmaktadır. Ekran kullanımının dil gelişimi üzerindeki etkileri yine bu araçların kullanım süresi, şekli ve kullananın yaşına göre farklı etkilere sebep olabilmektedir.

Balaban (2002) ve Gülşen (2006), televizyon tek yönlü bir iletişim aracı olduğundan düşünme, sorgulama, yorumlama gibi bilişsel becerileri körelttiğini belirtmektedir. Çocuk televizyona soru sormadığı, açıklama isteyemediği için dil-bilişsel gelişimi olumsuz etkilenmektedir (37). 1998 yılında Singer tarafından yapılan bir çalışma sonucunda ‘Barney ve Arkadaşları’, ‘susam sokağı’ ve ‘Mister Rogers’ gibi eğitici programların okulöncesi çağı çocukları için sosyal, bilişsel ve dil gelişimlerine olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Bu etkiler sayı sayma, konuşma becerilerinde, şekil ve renk bilgilerinde artışın yanı sıra saygı, sevgi arkadaşlık gibi konularda olumlu etkiler olarak sıralanabilir (37). Olumsuz etkilerine bakıldığında ise, çocuğun yaşının gelişimsel özelliği gereği hayal ile gerçeğin ayırt edilememesi önemli bir etkidir. Bununla beraber sıfır ila üç yaşları arasında televizyona uzun süre maruz kalan çocuklarda konuşmaya başlamada, jest ve mimiklerin kullanımında gecikme veya yetersizlikler olabilmektedir (37). Kontrolsüz ve uzun süre televizyona maruz kalan çocuklarda sosyalleşme sorunları, yüz yüze iletişim kuramama, etrafındakilere karşı ilgisiz, zayıf göz kontağı, ismine seslenince tepki vermemesi, konuşma gecikmesi gibi sorunlar görülebilmektedir (38). Bu ve buna benzer nedenlerden dolayı ekran kullanım süresi Amerikan Pediatri Akademisince iki ila beş yaş arasındaki çocuklar için günde bir saatle sınırlandırılmıştır (39).

2.4.9. Okulöncesi Eğitim Desteği

Öztürk, tarafından yapılan araştırmada okulöncesi eğitim desteği alan ve almayan çocukların alıcı ve ifade edici dil becerileri arasında anlamlı fark bulmuştur.

Bu da okulöncesi eğitim desteği alan çocukların dili anlama ve kullanma becerileri ile sözcük dağarcığının okulöncesi eğitim desteği almayanlara oranla daha yüksek olduğunu göstermiştir (10). Çocuk, okulöncesi eğitim kurumlarında akranları ile eğitici oyun ve etkinliklerle başta dil gelişimi olmak üzere tüm gelişim alanlarında önemli destek imkânı bulmaktadır.

2.4.10. Oyun

Erken çocukluk döneminde dil ve iletişim denince oyunun yeri ayrı bir öneme sahiptir. Okul öncesi dönem çocuğu, oyun çocuğudur. Bu nedenle çocuğa herhangi bir şeyi sözcüklerle anlatma, öğretme ve kavratma çabası doğru olmaz. Bu dönemdeki çocuğa öğretilmek istenen şey, oyun sürecinde gösterilerek, yaptırılarak öğretilmeli, nesnel şekilde kazandırılmalıdır. Oyun yoluyla çocukta sözcük dağarcığı gelişir, nesnelere oyun esnasında işlevleriyle beraber öğrenir ve böylece dil ve mantık gelişimi birlikte ilerler (40). Eti ve Arnas, (2016), tarafından yapılan çalışmada 4 yaş çocuklarında hikâye temelli yaratıcı drama etkinliklerinin konuşma becerilerini önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir (41). İltar ve Er (2007), erken çocukluk döneminde yabancı dil öğretiminin oyun, şarkı ve tekerlemelerle yapılmasının daha faydalı olacağını savunmaktadırlar (42). Öyle ki Yavuzer (2016), oyunu çocuğun dili ve etkili iletişim aracı olarak tanımlamıştır. Çocuk oyun yoluyla duygu, istek ve ihtiyaçlarını ifade etme olanağı bulur (4).

2.5. Dil Gelişimi Dönemleri

Dil gelişimi konuşma öncesi dönem ve konuşma sonrası dönem olmak üzere iki dönem halinde ele alınmıştır.

2.5.1. Konuşma Öncesi Dönemi

Bebeklerin anlaşılır ilk sözcüklerinin ortaya çıkışından önceki konuşma dönemi “dil öncesi dönem” olarak adlandırılır (35). Bunlar;

Yenidoğan Dönemi (Ağlama) (0-2 ay): Konuşma eylemi için gerekli olan soluk alıp verme, emme vb ağız ve yüz hareketlerinin kazanıldığı dönemdir (29). İlk bir ay içerisinde çıkarılan sesler farklılaşmamış seslerdir ve refleksiftirler. Birinci ayın sonundan itibaren farklılaşmış sesler çıkmaya başlar. Bu dönemde çıkarılan sesler uyarıcıyla ilişkilidir. Çocuğun ağlamasına göre anne ihtiyacın ne olduğunu bilir ve ihtiyacı karşılar (19).

Gııldama Dönemi (Agulama) (2-4 ay): Bu dönemde ağılamalar ilk zamanlara oranla azalmıştır. Bebeğin rahat ve hoşnut olduğu zamanlarda çıkardığı sesli harflerden oluşur ve evrenseldir (4). Yine bu dönemde ‘e, o, a’ gibi ünlü seslerin uzatılması ve ‘k, g’ gibi gırtlak sesleri çıkarılabilir (19).

Mırıldanma Dönemi (4-6 ay): Başlangıçta rastgele çıkartılan sesler artık amaçlı hale gelir. Çocuk ‘b’, ‘m’, ‘p’ gibi dudak seslerini çıkarmaya başlar (19). Çocuk tarafında çıkarılan bu sesler artarak devam eder. Sessiz harflerin sesli harflerle birleşimi ile başlayan süreç deneme ve tekrarlarla hecelelemeye dönüşür (ma-ma gibi), ancak bu heceleme amaçlı ve özel bir obje, kişi ya da duruma bağlı değildir. Bu heceleme vokal jimnastik olarak ifade edilir (4).

Mırıldanmanın Tekrarı (Cııldama) (6-9 ay): Bu dönemde çocuğun çıkardığı sesler hece tekrarlarına dönüşüp yakın çevresindeki dilin özelliklerini kazanır. Dudaksı ve dişeti patlatmalı seslerden olan ‘p’, ‘b’, ‘t’, ‘d’ gibi seslerin yanı sıra ‘bababa’, ‘mamama’ benzeri hece tekrarları görülür. Ses üretimi ile işitme birleşimi de bu dönemde görülür (19).

Ses-Sözcükler Dönemi (10-14 ay): Çocuk bu dönemde birbirinden farklı hece tekrarları yaparak, cümle seslerinden farklı olmayan sesler çıkarır. Çocuğun çıkarmış olduğu bu sesler akıcı ancak karmaşık ve anlaşılmazdır. Bu durum ‘jargon’ olarak adlandırılır (29). Altıok, 12-18 aylar arasında çocuk tarafından söylenenlerin çocuğun ailesi ve yakın çevresi dışındakiler tarafından güç anlaşıldığı yapılan telaffuz ile ilgili incelemelerde görülmüştür (24).

2.5.2.Konuşma Dönemi

Tek Sözcüklü Cümleler: Çocuk ilk sözcüklerini bir yaş civarında (10-13 ay) çıkarmaya başlar. Çocuğun çıkarmış olduğu bu sesler etkileşimde olduğu yakın çevresi ile ilişkilidir. Bu dönemde dil dağarcığında yaklaşık 50 kelime bulunur (29). Bu nedenle ilk çıkarılan sesler ‘anne’, ‘baba’, ‘mama’ gibi sözcüklerdir. Dil gelişiminin bu döneminde çocuğun, tek heceli veya iki heceli basit yapıda olan çevresindeki somut nesne ve varlıkların isimlerini çıkarabilir (36). Şirin (1994), bu dönemde çıkarılan sözcüklerin çok anlamlı olduğunu ve tek sözcükle pek çok şeyin anlatılmaya çalışıldığını belirtmiştir. Çocuğun özel sesleri tek sözcük kullanarak anlamlı bütün oluşturması morgem olarak tanımlanır (17).

Çocuk dili gözlemcisi olan Roger Brown ilk cümleler döneminin birkaç ayırt edici özelliğın bulunduğunu ifade eder. Bunlar; cümlelerin kısa ve basit olması, isim,

sıfat ve fiillerin sıklıkla kullanımınıdır. Bir diğer ayırt edici özelliği ise bu dönem cümlelerde bükümler (çekimler) görülmez. Çoğul ve iyelik ekleri, zaman kipleri kullanılmaz. Bu yönüyle telgraf konuşması olarak da adlandırılır (43).

İki Sözcüklü Cümleler: İsim ve fiilden oluşan iki kelimele basit cümlelerin kullanıldığı dönemdir. Moskowitz (1978), telgraf tipi konuşma olarak adlandırılan bu dönemde zaman ekleri, çoğul ekler, edat ve bağlaç gibi fonksiyonel kelimelere gereksinim duyulur (44). Bu dönemde sözcük dağarcıklarında 200 kadar sözcük bulunur. İki sözcüklü cümleleri oldukça sınırlı olmalarına rağmen çocuklar bu cümleleri etkileyici anlam çeşitliliğini ifade etmek için kullanırlar (29). Bu sebeple çocuğun kurduğu cümleler değerlendirilirken, içinde olduğu durumu, ses tonu ve vurguya dikkat edilmelidir (45). Çocukların dil gelişim sürecinde görülen telgraf tipi konuşmaların farklı kültürlerdeki çocukları tümünde görüldüğü iddia edilmektedir (46).

Grammer kurallarına uygun konuşma: Üç yaş civarında dilin etkin kullanımı için gerekli öğeler kazanılmıştır. Bu dönemde sözcük dağarcığında yaklaşık 900 sözcük bulunur (29). Çocuğun kurduğu cümleler mantıklı, anlamlı ve yerinde cümlelerdir. Artık dil önemli bir iletişim aracıdır ve amaçlı kullanılır (19). Bu dönemde cümlelerde neden-sonuç, karşılaştırma, sınıflandırma, yer ve zamana ilişkin kavramları barındırmanın yanı sıra kelimelerde çekimler yapılır. Soru cümleleri de yine bu dönemin belirgin özelliğidir (19). Konuşmalar açık ve anlaşılır olmasına rağmen cümle yapıları gramere tam olarak uygun değildir (19). Ben merkezci konuşma devam etmektedir. Beş yaştan itibaren çocuğun dil kullanımı yetişkinin kullanımına daha çok benzemekte olup, doğru ve karmaşık cümleler kullanılır. Sözcük dağarcığında ortalama 2000 sözcük bulunmaktadır (19). Uzun hikâye ve rüyalar da bu dönemde çocuk tarafından anlatılır. Altı yaşta sözcük dağarcığı 10.000 kelimeye kadar ulaşır (45).

2.6. Dil Gelişim Kuramları

Dil gelişim kuramları esasen, çocukların konuşmaya nasıl hızlı ve kolay başladıklarını ve dil kurallarını nasıl öğrendiklerini sorgulamaktadır (47). Aşağıda bu kuramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

2.6.1. Davranışçı Kuram

Konuşmanın davranışlarda olduğu gibi işlevsel şartlanma yolu ile öğrenildiğini savunan görüştür. Kuramın temsilcisi B.F. Skinner'dir. Skinner, bebek tarafından çıkarılan birtakım seslerin ebeveynleri tarafından sözcüğe en çok benzeyenlerin olumlu

pekiştireçlerle (gülümseyerek, kucaklayarak) desteklenmesi ile kazanıldığını savunur. Cümle ve kalıplar gibi kompleks yapıların taklit yoluyla kazanıldığı savunulur. Çocuk tarafından çıkarılan ses ve sözcükler içinde bulunduğu aile ve yakın çevre için anlamlı ise veya yetişkinin çıkardığı sözcüklerin taklidi doğruysa çocuk ödüllendirilir. Bu ödüllendirilmeler sonucunda çocuğun dili öğrendiği savunulur (7).

2.6.2. Doğuşancı (Psikolinguistik) Kuram

Dil öğreniminde gerekli olan her şeyin çocukta var olduğunu savunan kuramdır. Kuramın savunucuları, konuşmanın sözcükleri telaffuz etmekten fazlasını gerektirdiğini belirterek konuşmayı, anlamlı özgün sözler yaratmakla ilişkilendirmişlerdir (35). Erken doğuşancılık kuramından etkilenen Noam Chomsky gibi kuramcılar özellikle iki fenomenden etkilenmişlerdir. Bu fenomenler; çocuğun yapması gereken görevin karmaşıklığı ve erken dönem dil gelişimi dönemindeki basamak ve dönemlerde görülen diller arası benzerliklerdir (43).

Kuramın en önde gelen isimlerinden Dan Slobin, her çocuğun temel bir dil kullanma kapasitesiyle doğduğunu savunmuştur (43). Chomsky, çocukların tüm dillerdeki ortak dil kurallarını içeren doğuşan biyolojik bir sisteme sahip olduklarını belirtmiştir. Bu sistem dil edinme eğilimi (Language Acquisition Device- LAD) olarak tanımlanmıştır. Chomsky'nin yalnızca insana özgü olduğunu savunduğu LAD doğumda olgunlaşmış olarak kabul edilir (29, 48).

Araştırmacılar erken çocukluk döneminin ilk yıllarında çocukların belirli ses ve hecelere odaklandığını, maruz kalınan ses ritmine dikkat ettiğini ve belirli örüntüdeki konuşmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir (43).

Genel olarak psikolinguistikler, bebeklerin dil gelişimine yatkın olduklarını ve konuşulana hemen kapacak nörolojik yetiyle doğduklarını kabul eden üretme kuramını savunurlar. Psikolinguistikler kuramlarında anne, baba ve toplumsal çevrenin etkisini vurgulamaz (35).

2.6.3. Etkileşimci Kuram

Slomkowski vd. (1992), Yalnızca biyolojik, bilişsel veya davranışsal temellere dayanan kuramlar dil gelişimini tek başına açıklayamamaktadır. Etkileşim kuramına göre olgunlaşma, çevresel etki ve deneyimlerin dil gelişiminde eşit oranda önemli olduklarını vurgulamaktadır. Konuya ilişkin pek çok sayıdaki araştırmada bu görüşü desteklemektedir. Bireysel farklılıkların ilk çocukluktan orta çocukluğa kadar dil

gelişimini etkilediği bulunmuştur (49). Dışa dönüklük ve sosyallik dil duyarlılığını arttırmakta ve dil yeteneğinin gelişimi için önemli olabilmektedir. Ayrıca anne-babaveya bakımıyla ilgilenen ebeveynlerin konuşmalarının niteliği de çocukların dil gelişimlerini etkilemektedir (49).

Vygotsky, dil ve düşüncenin paralel olarak geliştiğini, dil ediniminin bireyin bilişsel düşünme becerilerine etki ettiğini belirtmektedir. Vygotsky'e göre sözcük nesnenin yapısına giderek işlevsel bir anlam kazanmaktadır (50). Vygotsky, konuşma ve düşüncenin gelişiminde, bireysellikten sosyalleşme yönünde değil, sosyallikten bireyselleşme yönüne ilerleyişin olduğunu belirtmiştir (51).

Piaget ise dilin kalıtım ve çevrenin etkileşimi ile gerçekleştiğini savunur. Dil öğrenme yeteneğiyle doğan çocuk, dil edinimine ihtiyaç duyar. Dilin kazanılması sürecinde çocukta ilk olarak bilişsel faaliyetler vardır. Ses şemaları üreten çocuk bundan aldığı keyifle bu şemaları başkalaştırır ve yeni sesler üretir. Oluşturulan bu şemalar genellenir ve yeni durumlara uyum için yeni şemalar oluşur. Çocuk, iki yaşla birlikte insanlar ve durumlara ilişkin ses bağlantısı oluşturarak insanları ve nesnelere temsil eden semboller sistemi geliştirir. Oluşturulan bu sistem zihinsel gelişim için de gerekli ve önemlidir. Öyle ki dil ve düşünce gelişimi paralellik gösterir (29).

Piaget ve Vygotsky'nin görüşleri birlikte ele alındığında dil gelişiminin dış dünyadaki nesnelere zihinsel temsillerinin yapılmasıyla olgunlaştığı anlaşılmaktadır. Dil ve düşünce iç içe ve birbiriyle etkileşim içerisindedir. Bu nedenle çocuk, dili elverdiği oranda düşünür ve kavramsal düşünme becerisinin artışı oranında dili de geliştirir (50).

2.6.4. Bilişsel Kuram

Dilin dış dünyaya ilişkin bilişsel izlenimler aracılığıyla geliştiğini, bu sebeple bilişsel gelişimin sonucu olduğunu belirtir. Piaget, çocuğun önce bilişsel bir şema oluşturduğunu ardından da oluşturulan bu şemayı dilsel olarak etkilediğini söylemektedir. Dil öğrenme sürecinde çocuklar, önce nesnelere ilgili kavramlar oluşturur, sonra da düşüncelerini ifade edebilmek için dilbilgisel yapıları etkin olarak kullanırlar (49).

Dil, bilişle ilgili bir işlemdir. Bu nedenle dil kazanımı, algı ve bilişsel gelişimle birlikte ele alındığında açıklanabilir. Bilişsel kurama göre dil, çocuğun anlama, algılama, hafıza, dikkat, hayal kurma ve muhakeme gibi bilişsel gelişimine bağlı olarak gelişir (52).

2.6.5. Pragmatik (Sosyolinguistik) Kuram

Kuramın temsilcileri olan Vygotsky ve Bruner'in, dil ve düşünce gelişiminde sosyal etkileşimi ele aldıkları belirtilmiştir. Bruner, çocuğun bir etkinliği gerçekleştirirken yetişkinlerin yönlendirici destek vermesini iskele modeli (scaffolding) olarak nitelendirmiştir. Piaget, bebeklerin bilişsel gelişim sürecinin ilk dönemlerinde bağımsız işlemciler olduğunu savunurken, Vygotsky bebeklerin bilgi edinimlerinin ilk dönemlerinden itibaren çevre ve kültürden önemli ölçüde etkilendiğini öne sürmüştür (53).

Vygotsky (1985), kavram oluşturma, içinde bilişsel işlevlerin tümünün yer aldığı karmaşık bir etkinliğin sonucudur, fakat bu süreç çağrışım, dikkat, imgeleme ve muhakeme becerilerine indirgenemez. Bunlar sonuç için gerekli olmakla birlikte, bilişsel işlemleri yönetme ve karşılaştığımız sorunların çözümüne ilişkin sembol ya da kelime kullanılmadığı sürece yetersiz kalmaktadır (53).

Vygotsky, çocuğun kendi başına yapabilecekleri ile yetişkin veya akran yardımıyla yapabilecekleri arasındaki farka dikkat çekmiş ve bu farkı potansiyel gelişim alanı (zone of proximal development) olarak tanımlamıştır (53). Bu sav öğrenme ve yeni kazanımlar ediniminde taklit ve rol-modelin önemini düşündüğümüzde daha da önemli hale gelmektedir. Vygotsky (1985), düşünce ve kelimelerin aynı kalıptan çıkmış şeyler olmadığını belirtmiştir. Konuşma yapısının düşünce yapısını olduğu gibi yansıtmadığını, düşüncenin konuşmayla aktarım sürecinde birçok değişime uğradığını savunmuştur. Konuşma esnasında düşüncenin yalnızca ifadesini değil, biçim ve gerçekliğini de bulduğunu belirtir (53). Whorf (1956), edinilen her özgün dilin bireyin bilişsel süreçlerini etkilediğini ve farklı diller konuşan bireylerin dünyayı farklı algılayıp farklı düşündüklerini belirtmiştir (29).

2.7. İki Dillilik (Bilungualizm)

Sürekli değişen dünya koşulları, ülkeler arasındaki politik, ticari ve kültürel ilişkilerin yayılması, hızla gelişen bilim ve teknoloji ve tüm bunların küresel etkileri, uluslararası iletişimi zorunlu hale getirmiştir. Yabancı dil ve kültürler, toplumun önemli bireyleri olan çocukları da etkiledi ve günlük yaşamlarında önemli bir rol oynamaya başladı (54). Dünya genelinde birçok çocuk iki veya ikiden daha fazla dil öğrenmektedir (27). İki dilli gelişimin ilk deneysel gelişimi 1913'te Fransız dilbilimci Jules Ronjat tarafından yapılmıştır (55). Yapılan bu ilk deneysel çalışmanın üzerinden bir asır

geçmesine rağmen, dil bilimciler iki dillilik konusunda ortak bir karara varabilmiş değillerdir. İki dillilik konusunda iki gruba ayrılmış olan dil bilimcilerin bir grubu iki dile de ileri düzeyde hâkim olması gerektiğini savunurlarken diğer grup az seviyedeki iki dil becerisinin iki dillilik için yeterli olabileceğini savunmaktadırlar (56).

Fthenakis, iki dilliliği, bireyin iki veya daha fazla dili iletişim sürecinde bir araç olarak kullanması ve gereklilik durumunda bir dilden diğerine geçiş yapabilmesi olarak tanımlamaktadır. Finli dil bilimciler iki dilliliği üç aşamada ele almışlardır. Bunlar:

- Ana dil ve toplum dilinin tam olarak bilinmemesi. Bu durum iki taraflı yarım dillilik olarak tanımlanır. Kullanılan iki dile de hâkim olunmaması bilişsel beceri ve zekâ gelişimini de olumsuz etkilemektedir.
- Diğer aşama her iki dilinde iyi bilinip bu dillerden birine ana dil gibi hâkim olunması. Bu durumda bilişsel beceriler ne olumlu ne de olumsuz etkilenir.
- Son aşama ise her iki dile de ana dil kadar hâkim olmaktır. Bu durumda ise bilişsel beceriler ve zekâ artmaktadır (57).

Çocuklar iki şekilde iki dilli olabilirler. İlki erken çocukluk döneminde her iki dilin aynı zamanda (paralel olarak) öğrenmesi, ikincisi ise bir dili öğrendikten sonra ikinci dilin öğrenilmesidir (27).

Bazı araştırmacılar, iki dil edimini iki bağlamda öğrenmeleri gerekliliğini savunurlar. İlk bağlamda iki dilin birini evde diğerini okulda edinirken, ikinci bağlamda ise bir dili anneden diğer dili babadan öğrenmesi şeklinde tanımlamışlardır (29). Farklı anadillere sahip ebeveynlerin her biri çocukla kendi anadili ile konuşursa çocuk kiminle hangi dilde konuşacağını seçerek her iki dili de öğrenip ayırt edebilmektedir (58).

2.8. Erken Çocukluk Döneminde İki Dillilik

İki dillilik toplumlarda insanların farklı diller geliştirerek oluşturdukları iletişim engellerini ortadan kaldırmak için son derece önemlidir. Erken çocukluk döneminde duygu, düşünce, davranış ve gelişim özellikleri açısından değişme ve gelişmeye son derece açık oldukları düşünüldüğünde iki dillilik bu dönemde daha büyük önem taşımaktadır (56).

Dil bilimsel ve sinir bilimsel çalışmalarda çocukların dil öğrenme belleğinin yalnızca bir dille sınırlı olmadığı, birden fazla dil öğrenebilecek potansiyele sahip olduklarını göstermektedir. Özellikle erken çocukluk dönemi dil ediniminde en duyarlı dönemdir. Franceschini, erken çocukluk döneminde iki dilin paralel edinimi, sonraki yıllarda öğrenilecek yeni diller için bağlantı noktaları oluşturduğunu vurgulamıştır (59).

Knudsen, dilin çok karmaşık bir süreç olduğunu, bu nedenle farklı dil becerilerinin farklı kritik dönemleri olduğunu belirtmiştir (60). İki dil ediniminde hassas dil gelişim dönemlerini ele alan pek çok araştırma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar, dil edinim başlangıç yaşının bir dilin ne kadar iyi öğrenilebileceği konusunda önemli bir rol oynadığı gösterilmiştir (61). Yabancı dil öğrenimine başlamada uygun yaşın ne olduğuna ilişkin yapılan çalışmada dilbilimsel yaklaşımlar ve öğretmen görüşleri araştırılmış ve ikinci bir dil öğreniminde yaşın önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir (62). Birçok ebeveyn ve öğretmen erken dönemde verilen ikinci dil eğitimlerinin çocukların dil bilişsel ve sosyal gelişimlerini olumlu yönde etkileyeceği görüşündedirler (63). İkinci dil edinimine maruz kalma yaşının neden önemli olduğuyla ilgili birkaç olası açıklama vardır. Bunların ilki, ilk dilin beyinde daha çok yerleşerek ikinci dilin öğrenilmesine engel olması, bir diğer olasılık da genel bilişsel mekanizmaların yaşamın erken yıllarında dil öğrenmeye daha uygun olduğudur. Felser ve Clahsen (2009), yetişkinlerin bildirimsel bellekten yararlandığını çocukların ise işlemsel bellek sistemini kullandıklarını belirtmiş ve çocukla bu yöntemin kullanılmasını önerilmektedir (64).

İki dillilik kuramları iki dile maruz kalmanın iki dilin öğrenilmesini desteklemek için fonksiyonel ve nöroanatomik bir adaptasyon sağlayabileceğini öne sürmektedir (65). Bugün, yapılmış olan çok sayıda araştırma iki dili de akıcı olarak konuşabilen çocukların zihinsel gelişim yönünden daha ileri düzeyde olduklarını göstermektedir. Beyin görüntüleme çalışmaları da erken dönemde iki dili yeterli kullanabilenlerin sol beyin dil alanlarındaki sinirsel bağlantıların daha yoğun olduğunu göstermektedir (27). Benzer şekilde iki dile maruz kalma yaşı ile ilgili yapılan çalışmada ikinci dil öğrenme yaşının beynin sinirsel aktivitesi üzerindeki etkilerini araştırmış ve fonksiyonel yakın kızılötesi ışın spektroskopisi kullanılarak 4-6 yaş arasında ikinci dil öğrenen çocukların doğumla birlikte iki dile maruz kalan ve tek dilli büyüyen çocuklara oranla prefrontal kortekslerinin daha güçlü olduğu belirtilmiştir (66). Ayrıca iki dilli çocuklar, seçici dikkat, muhakeme, kavram geliştirme ve bilişsel esneklik yönünden diğerlerinden ileridirler (27).

Erken çocukluk döneminde iki dil edinimi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüş aynı anda iki farklı dile eş zamanlı maruz kalmaya bağlı iki dilliliktir. İki dilin edinimi ile ilgili yapılan araştırmalarda, her iki dilin kendine özgü bir sistemi, kuralları olduğu görülmüştür. Yine bu bağlamda yapılan araştırmalarda iki dilli çocuklar üç yaşa kadar iki ayrı sistemde ses, sözcük veya tek kelimelik cümleleri karışık olarak kullanabilirken, üç yaş dolaylarında bu farklı iki dil sistemini önce sözcük

dağarcığı sonrasında yapısal (söz dizimsel) olarak birbirinden ayırmaya başladıkları görülmüştür (67). İkinci görüş ise dillerin sırayla kazanımıdır. Bu görüş üç yaştan sonra ana dile ikinci bir dilin eklenmesini savunur. Bu durumda her iki dil kendi sistemine özgü kurallarla gelişir (67).

İki dilin paralel edinimini iki dilin sırayla ediniminden ayıran en önemli fark çocuğun 3-4 yaşa kadar bir ebeveyn bir dil (oneperson, onelanguage OPOL) kuralına göre iki dile aynı anda maruz kalmasıdır (68-69).

Erken çocukluk döneminde ikinci dil edinen çocukların, her iki dilin, ses, sözcük ve cümle yapılarının benzer ve farklılıklarıyla ilgili karşılaştırma yapıp, farklı dillerin farklı kuralları olduğuna dair dil bilinci oluşturabildiği savunulmaktadır (59). Bleyhl (2000), yapmış olduğu çalışmada ikinci bir dil öğrenen çocukların ikinci dili hem aksansız kullandıklarını hem de belirli dil yapılarını başarıyla kullanabildiklerini belirtmiştir (59).

Üç-dört yaşlarında iki dilli çocukların dil kullanım özelliklerine bakıldığında çocuklar, kod değiştirme yöntemiyle başka bir dilden o an kullanmakta olduğu dile sözcük ve kavram gibi kopyalamalar yapmaktadır. İki dilli çocuklar, kurdukları cümlelerin başında ortasında veya sonunda bir başka dile geçiş yapabilirler. Bu geçişler konuşma sırasında sözcük veya kavramın anlamsal olarak hatırlanmaması ya da diğer dildeki anlamın daha orijinal olduğu fikrinden kaynaklanabilir. Konuşma sırasındaki bu tarz dil değişimleri “kod değiştirme” olarak tanımlanır (70).

Erken çocukluk döneminde ikinci dil öğretimiyle ilgili görüşler özetlendiğinde; anadilden farklı bir dil öğrenen çocuk, iletişim sürecinde durum ve kişiye göre duyarlılığa ulaşip ne zaman hangi dilde iletişim kuracağına karar vermesini sağlayarak düşünme becerilerini geliştirecektir. Özellikle iletişim sürecinde bir dilden diğerine geçiş, konuşma dilinin çocuk tarafından devamlı değişimi bilişsel esnekliği sağlayacak ve bu da çocukta hareket ve yaratıcılık becerisini arttıracaktır (59). Erken çocukluk döneminde ikinci bir dil daha kolay öğrenilebilir, yaş ilerledikçe ikinci bir dil öğrenimi zorlaşır. Bu nedenle ikinci bir dil öğrenmeye okul öncesi veya temel eğitim döneminde başlanması önemlidir (54).

İki ya da daha fazla dilin kullanıldığı toplumlarda iki ya da daha fazla kültürel etkileşim görüleceği belirtilmiştir. Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı toplumlarda, kültürel etkileşim kadar diller arası etkileşim de kaçınılmazdır. İki dilliliğin olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de vardır (71).

2.9. İki Dilliliğin Dil Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Yakın zamana kadar ABD’de iki dilliliğin zihinsel ve dil bilimsel yetersizliklere ve kişisel köksüzlük duygusuna sebep olduğu düşünülüyordu. İki dilli çocuğun ana kültürle zayıf bir özdeşim kurulduğu düşünülüyordu. Bu olumsuz yargı etnik önyargılarla ilişkilendirilmiştir. Öyle ki ABD’de iki dillilik düşük sosyo-ekonomik düzey azınlık konumuyla güçlü bir şekilde özdeşleştirilmiştir (27). Günümüzde yapılan çalışmalar, iki dilliliğin birçok pozitif yönünü ortaya koymuştur. Aşağıda iki dilliliğin pozitif ve negatif yönleri sıralanmıştır.

Çocuk önce bir dilde dilsel ayırt etmeyi öğrenir ardından morfolojik ve söz dizimi bilgisiyle diğer dilde fikir iletmektedir. İki dilli çocukların her iki dili özümseyerek kullanabilir şekilde geliştirdikleri ve küçük hatalar yapabildikleri bilinmektedir (72).

İki dillilerin tek dillilerden daha fazla kelime bilgisine sahip oldukları (73), bilişsel esnekliklerinin arttığı ve artan bilişsel esnekliğin, bilişsel gelişimi hızlandırdığı, üstdilsel becerileri geliştirdiği ve seçici dikkati arttırdığına değinilmektedir (74).

İki dillilik, bireye kültürlerarası köprü kurabilme, iki veya daha fazla dünyayı tecrübe etme imkânı sağlamanın yanında, iki dilli bireyler tek dillilere göre daha geniş topluluklar ve kültürlerle ilişkide bulunabilirler (75).

İki veya daha fazla dil öğrenme, çocuğun sosyal ilişkilerde daha aktif olmasını ve dünyayı eğlenceli bir şekilde doğal yoldan deneyimlemesine olanak sağlayacaktır (76). İki dilli bireyler, iki farklı dil arasında geçiş yaparlar ve beyinleri oldukça aktif ve esnektir. Matematiksel kavramların algılaması ve sözcük problemlerinin çözümü daha kolaydır (77). İki dilli yeterliliğin yüksek oluşu daha iyi sözel çalışma belleği ile ilişkilidir (78). Odaklanma, karar alma ve hatırlama becerilerini geliştirir (74).

Çift dilli çocukların, problem durumlarında daha esnek ve yaratıcı çözümler geliştirdikleri belirtilmiştir (79). İkinci bir dilde düşünebilme, bireyleri önyargı ve sınırlı düşünmekten uzaklaştırır (80).

İki dilli çocuklar beş-altı yaşlarında iletişim sürecinde kullanılacak dili, dil yetilerine veya dil tercihlerine göre belirleyebilirler. Kişileri kullandıkları dilleri ile özdeşleştirip kişiye göre dil kullanabilirler. Ancak kişilerin iletişim sürecinde çocukla karma bir dil kullanımı çocuğun özdeşleştirmede problem yaşamasına ve karma bir dil geliştirmesine neden olur (81).

İki dilli çocuklarda sık rastlanan diğer sorun ise her iki dilde de devamlı destek almayan çocuklarda konuşma sürecinde o an kullanılan dilin dışında ikinci bir sözcük veya kavramın kullanımı sonrası farkında olmaksızın ikinci dilde konuşmaya devam edilmesidir (82).

2.10. İki Dillilikle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Tulu (2009) tarafından yapılan “Ana Dili Türkçe Olan ve Ana Dili Türkçe Olmayan (İki Dilli) 4–7 Yaş Çocukların Dil Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi” çalışmasında dil gelişim düzeylerine etki eden faktörler araştırılmıştır. Araştırma 2008-2009 eğitim öğretim yılında Didim ve Kuşadası ilçelerinde ikamet eden okul öncesi eğitim alan 4-7 yaş arası 59 iki dilli 59 tek dilli çocuk ile yapılmıştır. Araştırmada “Peabody Resim Kelime Testi” (PRKT), “Descloedres Lügatçe Testi” (DLT) ve çocukların dil becerileri ve sözcük dağarcığını ölçmek amacıyla hazırlanmış olan ve Davaslıgil (1985) tarafından Türkçeye uyarlanan “Limboş ve Wolf’un Lügatçe ve Dil Testi” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda iki dilli çocuklarda; uyruk, yaş, anne ve babanın eğitim durumu, anne ve babanın Türkiye’de bulunma süresi faktörlerine bakılmış ve bu faktörlerin iki dilli çocukların dil gelişimine etkisi olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, kardeş sayısı ve anaokuluna devam etme süresi gibi etkenlerin ise dil gelişimine etkisi olmadığı belirlenmiştir. Tek dillilerde ise, uyruk, cinsiyet, yaş, anne eğitim durumu etkenlerinin dil gelişim düzeylerine etkisinin olduğu ancak sosyo-ekonomik durum, kardeş sayısı, baba eğitim durumu ve anaokuluna devam etme süresinin ise dil gelişim düzeyine etkisi olmadığı belirlenmiştir (7).

Cengiz ve Türk, tarafından yapılan Hatay’da iki dillilik ve iki dillilikten kaynaklanan dil karmaşası adlı çalışmada Hatay ilinin farklı bölgelerinde seçilen iki dilli bireylerin günlük konuşmaları sırasında ortaya çıkan kelime ödünç alma ve dil karmaşası durumları incelenmiştir. Çalışmada yerli ve yabancı literatürden yararlanılmış, katılımlı gözlem ve mülakat teknikleri kullanılmış ve daha önce yapılmış olan ilgili çalışmalar incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda ise iki dilli bireylerin her iki dile ait konuşmalarda karşı dilden kelimeleri ödünç alma ve kullanımında sakınca görmediklerini belirtmişlerdir. Yine iki dilli bireylerin dil bilgisel kurallara uygun olmamasına rağmen dilsel faydacılığı seçtikleri görülmüştür (71).

Yazıcı, Yüksel ve Yaşar’ın yaptıkları çalışmada Antalya’da yaşayan 5-6 yaş arası iki dilli çocuklar incelenmiştir. Türkiye’de doğan, anneleri Rus babaları Türk olan çocuklar, anneleri ile yalnızca Rusça babaları ve çevre ile yalnızca Türkçe

konusmaktadırlar. Çalışmaya dahil edilen tüm çocuklar, 2 yıl boyunca evde ana dillerini kullanmakta Türkçe’yi ise anaokulunda öğrenmektedirler. Yapılan çalışmada her hafta 2 yarım gün olmak üzere 16 hafta boyunca, Dil Merkezli Okul ncesi Eğitim Programı uygulanmıştır. Uygulama süresince Rusça-Türkçe iki dilli çocuklar ve Türkçe tek dilli çocuklar aynı sınıfta bulunmaktadırlar. Yapılan çalışmanın sonucunda deney grubundaki iki dilli ocukların Türkçe alıcı dil (Peabody Picture Vocabulary Test - PPVT), ifade edici dil (Descoedres Dictionary Test-DDT) ve ortalama sözce uzunluğu (Language Focused Curriculum for the Preschool-LFC) düzeylerinin kontrol grubundaki ocuktardan daha yüksek olduğu saptanmıştır (83).

şeker, tarafından yapılan ‘‘okul öncesi dönemde yabancı dil öğretiminin dilsel gelişim alanına katkılarının incelenmesi’’ adlı çalışmasında, okul öncesi dönemde yabancı dil eğitimi alan ve aynı yaş grubundaki anadilde (Türkçe) eğitim alan çocukların dil kullanım becerileri arasındaki farklılığu incelemiştir. Çalışmayı İzmir ili SHÇEK ve MEB’e bağlı okullarda eğitim gören 100 (yabancı dil:46, ana dil:54) ocuk ile yapmıştır. Araştırmada Dil Kullanım leği ve Veli Bilgi Formunu kullanmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi dönemde yabancı dil eğitimi alan ocukların Türkçe dil kullanım becerilerinin daha iyi olduğunu bulmuştur (84).

Yıldız, Cummins’ten aktardığı Eşik Düzey Varsayımı’na göre iki dilliliğin okul başarisına olumlu etkilerini ortaya koyan araştırmaların da bulunduğu yapılan bu araştırmalarda çocukluk çağında iki dilin kullanılmasının bilişsel gelişimi hızlandıracağı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu durumu ileri düzeyde iki dillilik söz konusu olduğunda geçerli olduğunu ve bu ileri seviyede iki dilliliğin iki dilli çocuğun anadilinin ya daha baskın ya da daha prestijli bir dil olması durumudur. Böyle durumlarda çocuğun ikinci dilini anadilin bastırması değil ikinci dildeki başarıların da okul başarisına eklenmesi söz konusu olmaktadır. Bu durumda iki dilli ocuk bilgi dağarcığını, potansiyelini ikinci bir dil ile genişletmektedir (85).

Canan’nın ‘‘okul öncesi dönem ocuktarda iki dilliliğin zihin kuramı gelişimi üzerine etkisi’’ isimli çalışmasında İstanbul Anadolu ve Avrupa Yakasında bulunan MEB’e bağlı özel anaokullarına devam eden 48-71 ayları arasında değişen 12 kız ve 18 erkek toplam 30 ğrenci çalışmaya alınmıştır. Çalışmada ‘‘ocuklar için kişisel bilgi formu, iki dilli çocuklar için bilgi formu, Türkçe erken dil gelişim testi (TEDİL), zihin kuramı ölçümleri için Görünüş-Geçerlilik Görevi, Beklenmedik İçerik Görevi ve Beklenmedik Yer Değişikliği Görevi ve üstdil becerileri ölçmek için st Dil Becerileri İşlemleri kullanılmıştır. Yapılan bu araştırmada çalışmaya dahil edilen iki dilli ve tek

dillilerin dil gelişimleri, TEDİL puanları t testi kullanılarak analiz edilmiş ve gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Çalışmadan çıkan bir diğer sonuca göre ise zihin kuramı performansında anlamlı fark bulunmuş ve iki dilli çocukları tek dilli çocuklardan daha yüksek olduğu bulunmuştur (8).

Hoff E, Core C, Place S, Rumiche R, Señor M ve Parra M. çift dile maruz kalma ve erken iki dilli gelişim konulu çalışmasında sosyo-ekonomik düzeyi yüksek eşdeğer iki dilli ve tek dilli yetişen çocukların dil gelişimi karşılaştırılmıştır. Tek dilli çocukların, iki dilli çocuklardan hem kelime hem de dilbilgisi yönünden anlamlı derecede daha ileri düzeyde oldukları belirtilmiştir (86).

Byers-Heinlein K, Fennell CT, Werker JF. Yaptıkları Tek Dilli ve İki Dilli Bebeklerde İlişkisel Kelime Öğrenmenin Gelişimi isimli çalışmada erken iki dilli deneyimin, ilişkisel kelime öğrenmenin gelişimsel yönünü etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Araştırma tek dilli ve iki dilli 98 bebek ile yapılmış, görev değiştirmede farklı tınılı kelimeleri (lif andneem) öğrenebilme becerileri test edilmiştir. İki dil geçmişi olan 12 aylık bebeklerde, daha önce öğretilen bir sözcük ve nesne eşleştirmesi arasında uyumsuzluk tespit edilmiş. Ancak 14 aylık iki dilli ve tek dilli bebekler başarılı olmuş, aralarında performans farkı bulunmamıştır. Çalışma sonuçları erken iki dilli deneyimin kelime-nesne ilişkilerini kurmadaki temel becerilerin gelişimini engellemediğini, aksine bu işleyişin farklı erken dil ortamlarında güçlü olduğunu ortaya koymuştur (87).

Byers-Heinlein, K. yaptığı çalışmada ebeveyn dilinin karıştırılması iki dilli bebek ve çocuklarda kelime edinimi ile ilişkili midir? Sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma İngilizce ve diğer dilleri konuşan 181 iki dilli ebeveyn ile yapılmıştır. Araştırmada başka bir dilden sözcük ödünç alma, ebeveynlerin aynı cümlede iki farklı dilden gelen kelimeleri ne sıklıkta kullandıklarını değerlendiren yeni bir öz bildirim ölçütü olan Dil Karıştırma Ölçeği kullanılmış. Aynı zamanda bu ebeveynlerin iki dilli çocuklarında İngilizce kelime hazinesi ölçülmüştür. Ebeveynlerin çoğu çocuklarıyla etkileşimlerinde düzenli dil karışımı olduğunu belirtmiştir. Artan dil karışım oranı 1,5 yaşındaki bebeklerde anlamlı derecede kelimeleri daha az anlama kapasitesi ve 2 yaşındaki iki dili çocuklarda daha az kelime üretme kapasitesi ile ilişkilendirilmiştir. Dil karışıklığına maruz kalma, iki dilli çocukların dillerini ayırmayı kolaylaştıran ve sözcüklerin erken gelişimini destekleyen öğrenme mekanizmalarının işleyişini engelleyebilecek ipuçlarını gizleyebildiği belirtilmiştir (88).

Karşılı, tarafından yapılan “Bilişsel Esneklik, İki Dillilik ve Üstbilişsel Kararlar Arasındaki Gelişimsel Bağlantılar” adlı çalışmasında, iki dilli ve tek dilli çocukların üstbilişsel kararların doğruluğu ve bilişsel esneklik düzeyleri incelenmiş olup çalışmaya dahil edilen çocukların bilişsel esneklik seviyelerinde üstbilişsel kararların doğruluğunun düzenleyici rolü irdelenmiştir. Çalışma İstanbul ilinde ikamet eden ve okul öncesi eğitim desteği almakta olan 45-77 ay arasındaki 75 iki dilli ve 75 tek dilli çocuk ile yapılmıştır. Çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanan Öğrenme Kararları ve Bilme Hissi Kararlarının doğruluğu araçları kullanılmış. Bilişsel esneklik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Boyut Değiştirerek Kart Eşleme Görevi (BDKE), Türkçe alıcı dil becerileri düzeylerinin belirlenmesi için de Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil –Alıcı Dil (TİFALDİ-AD) testi kullanılmıştır. Ayrıca iki dilli çocukların Ermenice dil becerilerini değerlendirmek amacıyla da Ermenice’ye çevrilmiş Peabody Resim Kelime testi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda iki dilli çocukların bilişsel esneklik düzeyleri ve üstbilişsel kararların doğruluğu açısından tek dilli çocuklardan daha yüksek performans gösterdikleri belirlenmiştir (13).

Yang J, Gates MK, Molenar P, Li P. tarafından yapılan çalışmada yabancı dil öğreniminin beyin üzerindeki değişiklikleri incelemişlerdir. Farklı yaşlardaki ana dili İngilizce olan 39 yetişkin gönüllü ile yapılan çalışmada gönüllüleri ikinci bir dil öğrenen grup (23 kişi) ve ikinci bir dil öğrenmeyen kontrol grubu (16) olarak ikiye ayırmışlardır. Deney grubuna 6 haftalık süre zarfında Mandarin Çince’ sine ait kelimeler öğretilmiş. Gönüllülere çalışmanın başında ve 6 haftalık süre sonunda olmak üzere iki kez fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (fMRI) yapılmış ve ikinci dilde kelime öğrenmenin sinirsel aktiviteyle ilişkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda ikinci dilde kelime öğrenen grubun beyin yapılarında yapısal ve fonksiyonel değişikliklerin olduğu belirlenmiştir. Beynin sinirsel ağlarının daha iyi bütünleştiği görülmüş; bu durum, daha hızlı, daha esnek ve daha etkili öğrenme ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca çalışma sonucunda ikinci dil öğrenen gönüllülerin beyinlerindeki gri ve beyaz cevherlerdeki yoğunluğun arttığı tespit edilmiştir (89).

Thordardottir E. tarafından yapılan iki dil maruziyeti ve sözdizimsel gelişim arasındaki ilişki isimli çalışmasında iki dil maruziyeti ve söz dizimsel gelişim arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma örneklemini spontan dil örneklemi, İngilizce ve Fransızca olarak, tipik olarak gelişmekte olan 3 yaş (n = 56) ve 5 yaş (n = 83) iki dilli ve tek dilli okul öncesi çocuklar olarak oluşturmaktadır. Çalışmada kelime ve morfemlerdeki ortalama ifade uzunluğu (meanlength of utterance-MLU) ile morfolojik

kullanımın doğruluğu ve çeşitliliği ölçülmüştür. Her dildeki gramer gelişimi aynı dildeki deneyim miktarından büyük oranda etkilenmiş. Her iki dile eşit oranda maruz kalan çocuklar, her iki dilde de tek dilli çocuklarla karşılaştırılmıştır. Eşit oranda maruz kalmama çocuklar arasında benzer şekilde eşit olmayan performans göstermiş ve baskın olmayan dillerinde baskın olan dillerinden daha düşük puan aldıkları belirlenmiştir (90).

Bican tarafından yapılan “Danimarka’da Türkçe-Danca Konuşan Öğrencilerin Dil Görünümlerinin İki Dillilik Temelinde İncelenmesi” çalışmasında betimsel çalışma yöntemi kullanılmış ve çalışmanın örneklemini Danimarka’nın Kopenhag şehrinde bulunan okullara devam eden 14-22 yaşlarındaki 111 iki dilli (Türkçe-Danca) öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmada Danimarka’da yaşayan ana dili Türkçe olan lise öğrencilerinin, dil boyutlarının baskınlık ve yeterlilik düzeyi araştırılmıştır. Çalışmada, baskın dil, dil edinim yaşları, süreleri, dil tercihleri, kullanımları ve dil geçmişlerinin etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, çalışmaya katılan öğrencilerden, Alexandra L. Dunn ve Jean E. FoxTree (2009) tarafından geliştirilen ve iki yönlü dil boyutu içeren “İki Dilliler İçin Hızlı ve Kademeli Baskın Dil Ölçeği”, Türkçe’deki dil beceri düzeylerini tespit etmek üzere, “Avrupa Ortak Çerçeve Metni”nin belirlediği dil düzeyleri temel alınarak oluşturulmuş bir Türkçe dil sınavı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çalışmaya katılan öğrencilerin baskın dilinin Danca olduğu, ayrıca Türkçe ve Danca dil öğrenme süreleri ve kullanım oranları arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Araştırmada dil performans düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılan Hızlı Gradyan Ölçeği (HGÖ) sonucuna göre çocuklardaki Danca dil puanının anlamlı derecede yüksek oluşu sonucuna varılmıştır. Çıkan puan farkının yüksek oluşu, iki dilli gelişim ile ilgili Türkçe’nin aleyhinde sorun olduğunu göstermiştir. Araştırmaya katılanların çoğunun Türkçe dil yetkinlik ve performans düzeylerinin orta seviyede olduğu, Danca’da ise ileri seviyede oldukları belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada dil puanı ve yaş arasındaki ilişki incelenmiş ve yaş ilerledikçe Danca yetkinlik oranının arttığı bulunmuştur (75).

3. MATERYAL VE METOD

Bu çalışma erken çocukluk döneminde iki dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisinin incelenmesi amacı ile gerçekleştirilmiştir.

3.1. Araştırmanın Türü

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden nedensel karşılaştırma araştırması yöntemi kullanılmıştır. Nedensel karşılaştırma, var olan bir durumun veya olayın sebeplerini, bu sebepleri etkileyen değişkenleri veya bir etkinin sonuçlarını belirlemeye yönelik araştırma türüdür (91).

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Bu çalışma 26.06.2018-15.04.2019 tarihleri arasında Adıyaman ili merkez ve bağlı köylerde bulunan iki dil kullanan (n: 60) ve tek dil kullanan (n: 60) 120 çocuk ile ikamet yerlerinde uygun fiziki ortamlarda yapılmıştır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmada çalışma grubunu belirlemek için yapılan güç analizinde; örneklem büyüklüğü 0,95 güven aralığında, %5 yanılma düzeyinde ve %80 evreni temsil etme gücü ile yapılan hesaplamalarda her bir grup için en az 59 kişi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Adıyaman ili merkez ve bağlı köylerinde yaşayan 2-7 yaş arasındaki iki dilli (60), tek dilli (60) toplam 120 çocuk ile yapılmıştır. Örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Derinlemesine araştırmalarda çalışmacı, amacı doğrultusunda zengin durumları seçebilmek için amaçlı örnekleme tercih eder. Amaçlı örneklemenin türlerinden benzeşik örnekleme bu çalışmada örneklemin belirlenmesinde kullanılmıştır. Benzeşik örnekleme, örneklemin çalışmanın amacı doğrultusunda evrende yer alan benzeşik bir alt grup ya da durumdan oluşturulmasıdır (91). Araştırmada iki dilli grubun belirlenmesinde çocuğun aile içinde veya yakın çevresinde çocukla iki dilde iletişim kurulması esas alınırken, tek dilli grubun belirlenmesinde çocuk ile aile ve yakın çevresindeki kişilerin çocuk ile tek dilde (yalnızca Türkçe) iletişim kurması esas alınmıştır. Örneklem seçiminde grupların benzer sosyo-kültürel özellikler taşımasına dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda Adıyaman ilinde çocuklar belirlenirken, iki dilli çocuğun yaşadığı yerden tek dilli çocuklarda seçilmeye özen

gösterilmiş ve çocuklar ile ailelerinin demografik özelliklerinin benzer olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmada Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL) kullanılmış, ikincil bir ölçek kullanılmamıştır. Kullanılan TEDİL ölçeği ile araştırmaya dahil edilen çocukların yalnızca bir dildeki (Türkçe) alıcı ve ifade edici dil becerileri ölçülmüştür.

Araştırmaya katılan iki dilli ve tek dilli çocukların yaş ve cinsiyet dağılımları tablo 3.1 ve tablo 3.2 de gösterilmiştir. Tablo 3.1 ve tablo 3.2 incelendiğinde araştırmaya dahil edilen çocukların yaş ve cinsiyet yönünden benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 3.1. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Cinsiyet Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Cinsiyet	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Kız	30	45.5	36	54.5	x ² =1.212 P= 0.359
Erkek	30	55.6	24	44.4	

Tek ve iki dil kullananların cinsiyet dağılımları incelenmiş, kızların %45,5'i tek dil, %54,5'i ise iki dil; erkeklerin %55,6'sı tek dil, %44,4'ü ise iki dil kullanmaktadır. Bulgular Tablo 3.1'de gösterilmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonucunda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (x²=1.212, p= 0.359).

Tablo 3.2. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Yaş Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Grup	YAŞ										P Değeri
	24-36 ay		36-48 ay		48-60 ay		60-72 ay		72-84 ay		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Tek Dil Kullananlar (n=60)	8	13.3	12	20.0	12	20.0	20	33.3	8	13.3	x ² =5.881 P=0.208
İki Dil Kullananlar (n=60)	7	11.7	4	6.7	14	23.3	21	35.0	14	23.3	

Tek dil kullananların yaş ortalaması \bar{x} =54.80±15.83, iki dil kullananların yaş ortalaması \bar{x} =60.48±14,74 olarak bulundu. Tek dil kullananların %13,3'ü 24-36 ay,

%20,0'si 36-48 ay, %20,0'si 48-60 ay, %33,3'ü 60-72 ay, %13,3'ü 72-84 ay grubunda; iki dil kullananların %11,7'si 24-36 ay, %6,7'si 36-48 ay, %23,3'ü 48-60 ay, %35,0'i 60-72 ay ve %23,3'ü 72-84 ay grubunda yer almaktadır. Ki-kare testi sonucunda tek dil kullananlar ile iki dil kullananların yaşlarının birbirine benzer olduğu görülmüştür ($\chi^2=5.881$, $p=0.208$).

Tablo 1 ve Tablo 2'deki veriler incelendiğinde her iki grup arasında cinsiyet ve yaş açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı yani her iki grubun birbirine benzer özellikte olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya Alınma Kriterleri;

- Aile içerisinde iki dil konuşulması
- Çocukların 2-7 yaş aralığında olması
- Ebeveynlerin çalışmaya katılım konusunda gönüllü olması

Araştırmadan Dışlanma Kriterleri;

- Belirgin konuşma bozukluğu olması
- Veri toplama araçlarındaki bilgilerin tam olarak doldurulamaması
- Veri toplama sürecinin herhangi bir aşamasında çalışmadan ayrılmak istenmesi

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

3.4.1. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın örneklemini oluşturan çocukların demografik bilgilerini almak için “Erken çocukluk döneminde iki dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisini belirlemeye yönelik olarak araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu (EK 1) dil gelişimlerini değerlendirmek için ise "Türkçe Erken Dil Gelişim Testi" (TEDİL) kullanılmıştır. Araştırmaya başlamadan önce Etik Kurul (EK 2) izni alınmış ve çalışmaya katılan her bir çocuğun ebeveyni Onam Formu (EK 3) aracılığı ile bilgilendirilerek yasal izinleri alınmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan “Erken çocukluk döneminde iki dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisini belirlemeye yönelik kişisel bilgi formu” ile çocukların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, kardeşler arasındaki sıra sayısı, anne ve baba eğitim düzeyleri, anne ve baba meslekleri, aile yapısı, okul ve kreş deneyimi,

çocukla kitap okuma sıklığı, çocuğun ekrana maruz kalma süresi ve ekran kullanım şeklini belirlenmeye çalışılmıştır.

Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL)

Hresko, Reid ve Hammill (1999) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştirilen “Test of Early Language Development-Third Edition (TELD-3)”, testi 2 yaş 0 ay ve 7 yaş 11 ay arasındaki çocukların alıcı ve ifade edici sözel dil becerilerini ölçmek amacıyla hazırlanmış, Güven ve Topbaş (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Uluslararası alanyazında Test of Early Language Development-Third Edition: Turkish Version (TELD-3: T) şeklinde tanımlanmış ve Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TEDİL) adıyla ülkemizde kullanılmaya başlanmıştır (92).

TEDİL, ile dilin anlambilgisi, biçimbilgisi, sözdizimi, sesbilgisi ve edimbilgisi olarak tanımlanan beş bileşeni test alt maddeleri aracılığıyla doğrudan ölçülmektedir. TEDİL testi Form A ve Form B olmak üzere iki paralel formdan oluşmaktadır. Kullanmış olduğumuz Form A alıcı dil alt testinde anlambilgisini ölçen 24 madde, dilbilgisini ölçen 13 madde bulunurken; ifade edici dil alt testinde anlambilgisini ölçen 22 madde, dilbilgisini ölçen 17 madde olmak üzere toplam 76 madde bulunmaktadır (92).

TEDİL ile sözlü dil bileşik standart puanı ve bu puana katkıda bulunan alıcı dil ve ifade edici dil alt testleri puanları ölçülür. Sözlü dil standart puanı, alıcı dil ve ifade edici dil alt test puanlarının birleştirilmesinden elde edilen ve çocuğun tüm sözel dil becerisinin en iyi göstergesidir. Alıcı dil alt testi, çocuğun dili anlama performansını ölçerken, ifade edici dil alt testi çocuğun sözel iletişim becerisini ölçmektedir (92).

TEDİL alt testlerinin birbiri ile korelasyonu için elde edilen puanlar Pearson r korelasyon katsayısı yöntemiyle analiz edilmiştir. Sonuçta alıcı dil ve ifade edici dil alt testleri korelasyon katsayısının .87 ile .90 arasında olduğu, ortanca değerinin .89 olduğu belirtilmiştir. Bu değerler TEDİL alt testlerinin birbirleri ile yüksek bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. (92).

TEDİL'in madde geçerliliği alt testlerinin örneklemin tümünde elde edilen verilerle toplam puan-madde Cronbach Alfa katsayıları Form A alıcı dil alt testi 39 madde için .88, Form B alıcı dil alt testi 37 madde için .90, Form A ifade edici dil alt testi 39 madde için .90, Form B ifade edici dil alt testi 39 madde için .90 olarak çok yüksek bulunmuştur (92).

TEDİL testi, uzmanlar tarafından uygulanması gereken bir testtir ve testi uygulayacak uzmanın teste ilişkin formal bir eğitimden geçmiş olması gerekmektedir. Uygulama süresi çocuğun yaş ve becerisi doğrultusunda 15-30 dakika arasında değişebilmektedir (92).

3.4.2. Verilerin Analizi

Elde edilen tüm veriler uygun istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler olarak ortalama, standart sapma, yüzde, medyan ve tepe değeri kullanılmıştır. İncelenen sürekli değişkenlerin normal dağılım parametrelerini karşılayıp karşılamadığı Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiş, normal dağıldığı tespit edilenlerde bağımsız örneklem t testi, ANOVA ve ki-kare testi kullanılmıştır. İki grup arasındaki farkı saptamak için kullanılan t testi, birbiriyle ilişkisiz değişken ortalaması arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test edilmesi veya iki grubun bir sürekli değişken üzerinden aldıkları değerlerin karşılaştırılmasında kullanılmaktadır (93). İlişkisiz üç yâda daha fazla düzeyi bulunan bir bağımsız değişkenin, sürekli bir bağımlı değişken üzerindeki etkisini belirlemek için ise ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA tablosunda bulunan değerler için farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi kullanılmıştır (93). Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında, ki-kare testi kullanılmıştır. Bu test; iki sınıflı (kategorik) değişken arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmek için yapılmaktadır (91). Anlamlılık düzeyi .05 ya da altı anlamlı kabul edilmiştir.

3.4.3. Araştırmanın Değişkenleri

Yapılan bu araştırmanın bağımsız değişkenleri;

1. Aile bireylerinin çocuk ile iki dilde iletişim kurması,
2. Aile bireylerinin çocuk ile tek dilde (ana dilde) iletişim kurması,

Bağımlı Değişkenleri ise;

1. İki dilli ailelerde yaşayan çocukların alıcı dil gelişimi,
2. İki dilli ailelerde yaşayan çocukların ifade edici dil gelişimi,
3. Tek dilli ailelerde yaşayan çocukların alıcı dil gelişimi,
4. Tek dilli ailelerde yaşayan çocukların ifade edici dil gelişimi.

4. BULGULAR

Erken çocukluk döneminde iki dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisinin incelenmesi adlı çalışmadan elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Analiz sürecinde Tablo 4.1,4.2,...4.13 ve 4.14’de ki-kare testi, Tablo 4.15, 4.16, 4.19 ve 4.20’de ANOVA, Tablo 4.17’de t testi, Tablo 4.18’de ANOVA ve Tukey testi kullanılmıştır.

Tablo 4.1. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Yaşadığı Yer Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Yaşadığı yer	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
	Şehir	55	91.7	39	
Köy	5	8.3	21	35.0	

Tek dil kullananların %91,7’si şehirde, %8,3’ü köyde; iki dil kullananların %65,0’i şehirde, %35,0’i ise köyde yaşamaktadır. Tek dil kullananlar ile iki dil kullananların yaşadıkları yer ile ilgili değişken karşılaştırılmış, iki grup karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Tek dil kullanan ailelerin ağırlıklı olarak şehir merkezinde yaşadıkları iki dil kullanan ailelerin ise köyde yaşadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara bakarak ailelerin şehir merkezinde ağırlıklı olarak tek dili (Türkçe’yi) tercih ettikleri yönünde değerlendirilmiştir ($x^2=12.570$, $p<0.05$).

Tablo 4.2. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Annelerinin Eğitim Durumu Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Annenin Durumu	Eğitim	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
		Sayı	%	Sayı	%	
Okur-yazar değil		0	0.0	5	8.3	
İlkokul		22	36.7	30	50.0	
Ortaokul		13	21.7	13	21.7	$\chi^2=13.493$
Lise		17	28.3	5	8.3	$P<0.05$
Önlisans-lisans		8	13.3	5	8.3	
Lisansüstü		0	0.0	2	3.3	

Tek dil kullananların annelerinin %36,7'si ilkokul, %21,7'si ortaokul, %28,3'ü lise, %13,3'ü önlisans-lisans mezunu; iki dil kullananların annelerinin %8,3'ü okur-yazar değil, %50,0'si ilkokul, %21,7'si ortaokul, %8,3'ü lise, %8,3'ü önlisans-lisans ve %3,3'ü lisansüstü mezunudur. Ki-kare testi ile tek dil kullananlar ile iki dil kullananlar karşılaştırılmış, gruplar arasında annenin eğitim durumu yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2=13.493$, $p<0.05$).

Tablo 4.3. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Babalarının Eğitim Durumu Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Babanın eğitim durumu	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
İlkokul	29	48.3	38	63.3	
Ortaokul	10	16.7	7	11.7	$\chi^2=3.834$
Lise	8	13.3	6	10.0	$P=0.429$
Önlisans-lisans	10	16.7	5	8.3	
Lisansüstü	3	5.0	4	6.7	

Tek dil kullananların babalarının %48,3'ü ilkokul, %16,7'si ortaokul, %13,3'ü lise, %16,7'si önlisans-lisans ve %5,0'i lisansüstü mezunu; iki dil kullananların babalarının %63,3'ü ilkokul, %11,7'si ortaokul, %10,0'u lise, %8,3'ü önlisans-lisans, %6,7'si lisansüstü mezunudur. Yapılan Ki-kare testi sonucunda ailelerinde tek dil

kullanılan ve iki dil kullanılan çocukların babalarının eğitim durumlarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($X^2=3.834$, $p=0.429$).

Tablo 4.4. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Annelerinin Meslek Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Annenin Mesleği	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Ev hanımı	51	85.0	54	90.0	
İşçi	6	10.0	0	0.0	$X^2=7.086$
Memur	3	5.0	6	10.0	$P<0.05$

Tek dil kullananların annelerinin %85,0'i ev hanımı, %10,0'u işçi ve %5,0'i memur; iki dil kullananlarının annelerinin %90,0'ı ev hanımı ve %10,0'u memurdur. Tek dil kullananlar ile iki dil kullananlar, yapılan Ki-kare testi sonucunda annelerinin mesleklerine bağımlı olup gruplar arasında annelerinin mesleği ile aralarında bir ilişki olduğu belirlenmiştir. ($x^2=7.086$, $p<0.05$). Anneleri işçi olan grupta tek dil kullanılırken, anneleri memur olan çocuklarda iki dil kullanımını daha yoğunudur.

Tablo 4.5. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Babalarının Meslek Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Babanın Mesleği	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Çiftçi	8	13.3	22	36.7	
İşçi	28	46.7	13	21.7	$x^2=12.276$
Memur	8	13.3	10	16.7	$P<0.05$
Serbest Meslek	16	26.7	15	25.0	

Tek dil kullananların babalarının %13,3'ü çiftçi, %46,7'si işçi, %13,3'ü memur ve %26,7'si serbest meslek; iki dil kullananların babalarının %36,7'si çiftçi, %21,7'si işçi, %16,7'si memur ve %25,0'i serbest meslektir. Yapılan Ki-kare testi sonucunda tek dil kullananlar ile iki dil kullananların babalarının meslekleri ile aralarında ilişki vardır ($x^2=12.276$, $p<0.05$). Babaları çiftçi olan çocuklarda iki dil kullanımının yoğunluğu

köyde yaşamaları ile ilişkilendirilirken, babaları işçi olan çocukların ağırlıklı olarak tek dil kullanmaları şehir merkezinde yaşıyor olmaları ile ilişkilendirilebilir. Bu durum ikamet edilen yerin çocuklarda kullanılan dil veya dillerin sayısını etkilediğini göstermektedir.

Tablo 4.6. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Kardeş Sayısı Değişkeni Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları

	Kardeşi yok		1 kardeş		2 kardeş		3 ve daha fazla		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Tek Dil Kullananlar (n=60)	6	10.0	24	40.0	21	35.0	9	15.0	
İki Dil Kullananlar (n=60)	8	13.3	21	35.0	20	33.3	11	18.3	$\chi^2=0.710$ P=0.871

Tek dil kullananların %10,0'unun tek çocuk, %40,0'mın bir kardeşi, %35,0'inin iki kardeşi ve %15,0'inin 3 ve daha fazla kardeşi olduğu; iki dil kullananların %13,3'ünün tek çocuk, %35,0'inin bir kardeşi, %33,3'ünün iki kardeşi ve %18,3'ünün 3 ve daha fazla kardeşi olduğu bulguları Tablo 4.6'da verilmiştir. Ki-kare testiyle tek dil kullananlar ile iki dil kullananlar karşılaştırılmış ve kardeş sayısı açısından aralarında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($\chi^2=0.710$, $p=0.871$).

Tablo 4.7. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Kardeşler Arasındaki Sırası Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları

	İlk çocuk		Ortancalardan biri		Son çocuk		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Tek Dil Kullananlar (n=60)	16	26.7	10	16.7	34	56.7	$\chi^2=0.549$ P=0.760
İki Dil Kullananlar (n=60)	18	30.0	12	20.0	30	50.0	

Tek dil ve iki dil kullananların kardeşler arasındaki sırası dağılımı Tablo 4.7’de verilmiştir. Tek dil kullananların %26,7’si ilk çocuk, %16,7’si ortancalardan biri ve %56,7’si son çocuk; iki dil kullananların %30,0’u ilk çocuk, %20,0’si ortancalardan biri ve %50,0’si son çocuktur. Ki-kare testi ile tek dil kullananlar ile iki dil kullananlar karşılaştırılmış, gruplar arasında kardeş sayısı açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($X^2=0.549$, $p=0.760$).

Tablo 4.8. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Aile Yapısı Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları

Aile Yapısı	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Çekirdek aile	56	93.3	42	70.0	$X^2=10.909$
Geniş aile	4	6.7	18	30.0	$P<0.05$

Tek dil kullananların aile yapıları incelenmiş, %93,3’ü çekirdek ailede, %6,7’si geniş ailede; iki dil kullananların %70,0’i çekirdek ailede ve %30,0’u geniş ailede yaşadığı belirlenmiştir. Tek dil kullanan çocukların aileleri ile iki dil kullanan çocukların aileleri incelenmiş, yapılan Ki-kare testi sonucunda aile yapısına bağlı oldukları ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($X^2=10.909$, $p<0.05$). Bu durum geniş aile olarak yaşayan ailelerde kök ailelerin varlığının aile içinde iki dil kullanımını etkilediği ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 4.9. Tek Dil ve İki Dil Kullananların Okulöncesi Eğitim Alma Durumu Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları

Okul Durumu	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Yok	38	63.3	31	51.7	$X^2=2.401$
Okul öncesi	14	23.3	19	31.7	
Okul öncesi eğitim almış 1.sınıf	6	10.0	10	16.7	$P= 0.493$
Okul öncesi eğitim almamış 1.sınıf	2	3.3	0	0.0	

Tek dil kullananların okul durumlarına bakıldığında %63,3'ünün okula gitmediği, %23,3'ünün okul öncesi eğitim kurumuna gittiği, %10,0'ının okul öncesi eğitim görmüş 1.sınıf öğrencisi olduğu ve %3,3'ünün okul öncesi eğitim görmemiş olup 1.sınıfa gittiği; iki dil kullananların ise %51,7'sinin okula gitmediği, %31,7'sinin okul öncesi eğitim kurumuna gittiği, %16,7'sinin okul öncesi eğitim görmüş 1.sınıf öğrencisi olduğu belirlenmiştir. Yapılan Ki-kare testiyle tek dil kullanan çocuklar ile iki dil kullanan çocuklar arasında okul değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($X^2=2.401$, $p= 0.493$).

Tablo 4.10. Ailelerin Çocukla Kitap Okuma Zamanlarının Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları

Çocukla Kitap Okuma	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Her gün	6	10.0	9	15.0	$X^2=4.166$ P= 0.384
Gün aşırı	7	11.7	4	6.7	
Haftada 1-2 kez	13	21.7	7	11.7	
Haftada 1'den az	16	26.7	22	36.7	
Hiçbir zaman	18	30.0	18	30.0	

Tablo 4.10'da ebeveynlerin çocukla kitap okuma değişkeni gruplar arasında incelenmiş, tek dil kullananların ebeveynlerinin %10.0'unun her gün, %11.7'sinin gün aşırı, %21.7'sinin haftada 1-2 kez, %26.7'sinin haftada 1'den az olacak şekilde çocukla kitap okuduğu ve %30'unun hiçbir zaman çocukla kitap okumadığı; iki dil kullananların ebeveynlerinin %15.0'i her gün, %6.7'sinin gün aşırı, %11.7'sinin haftada 1-2 kez, %36.7'sinin haftada 1'den az çocukla kitap okuduğu ve %30'unun hiçbir zaman çocukla kitap okumadığı belirlenmiştir. Yapılan Ki-kare testi sonucunda her iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($X^2=4.166$, $p= 0.384$).

Tablo 4.11. Çocukların Ekran Kullanımına İlişkin Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Aileye göre çocuğun ekran süresi	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Çok fazla zaman ayırır	16	26.7	11	18.3	X ² =3.016 P=0.389
Biraz zaman ayırır	18	30.0	22	36.7	
Fazla zaman ayırmaz	8	13.3	13	21.7	
Çok az zaman ayırır	18	30.0	14	23.3	
Ekran başında geçirilen süre					
0-2 saat	22	36.7	15	25.0	X ² =3.503
3-4 saat	21	35.0	27	45.0	P=0.320
5-6 saat	15	25.0	13	21.7	
6 saatten fazla	2	3.3	5	8.3	
Ekran kullanmaya başlama yaşı					
0-2 yaş	12	20.0	16	26.7	X ² =4.122
3-4 yaş	48	80.0	41	68.3	P=0.127
4 yaştan sonra	0	0.0	3	5.0	
Ekranı kiminle kullandığı					X ² =7.021
Yalnız	22	36.7	12	20.0	P<0.05
Anne veya baba ile	12	20.0	24	40.0	
Kardeş veya arkadaşları ile	26	43.3	24	40.0	

Tablo 4.11 incelendiğinde gruplarda çocukların ekran kullanım süresi incelenmiş, tek dil kullananların %26,7'sinin çok fazla zaman ayırdığı, %30,0'unun biraz zaman ayırdığı, %13,3'ünün fazla zaman ayırmadığı ve %30,0'unun çok az zaman ayırdığı; iki dil kullananların ise %18,3'ü çok fazla zaman ayırdığı, %36,7'sinin biraz zaman ayırdığı, %21,7'sinin fazla zaman ayırmadığı ve %23,3'ünün çok az zaman ayırdığı görülmüştür. Elde edilen bulgular iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir (X²=3.016, p=0.389). Ekran başında geçirilen süreye bakıldığında tek dil kullananların %36,7'sinin 0-2 saat, %35,0'inin 3-4 saat, %25,0'inin 5-6 saat ve %3,3'ünün 6 saatten fazla zaman, iki dil kullananların ise

%25,0'inin 0-2 saat, %45,0'inin 3-4 saat, %21,7'sinin 5-6 saat ve %8,3'ünün 6 saatten fazla zaman geçirdiği bulundu. Gruplar arasında ilişki görülmedi ($X^2=3.503$, $p=0.320$). Tek dil kullananların %20,0'si 0-2 yaş, %80,0'i 3-4 yaş; iki dil kullananların ise %26,7'si 0-2 yaş, %68,3'ü 3-4 yaş ve %5,0'inin 4 yaştan sonra ekranı kullanmaya başladığı bulundu. Elde edilen bulgular iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir ($X^2=4.122$, $p=0.127$). Tek dil kullananların %36,7'si yalnız, %20,0'si anne veya babalarıyla, %43,3'ü kardeş veya arkadaşlarıyla; iki dil kullananların ise %20,0'si yalnız, %40,0'ı anne veya babalarıyla, %40,0'ı kardeş veya arkadaşlarıyla ekranı kullandıkları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir ($X^2=7.021$, $p<0.05$).

Tablo 4.12. Çocukların Alıcı Dil Puanı Bölümlerinden Aldığı Puanların Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

Alıcı Dil Bölümleri	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
İyi	0	0.0	4	6.7	
Ortalama üstü	9	15.0	5	8.3	$X^2=6.757$
Ortalama	24	40.0	30	50.0	$P=0.344$
Ortalama altı	22	36.7	16	26.7	
Zayıf	5	8.4	5	8.4	

Grupların alıcı dil bölümleri dağılımı incelenmiş bulgular Tablo 4.12'de verilmiştir. Tek dil kullananların %15,0'i ortalama üstü, %40,0'ı ortalama, %36,7'si ortalama altı ve %8,4'ü zayıf; iki dil kullananların %6,7'si iyi, %8,3'ü ortalama üstü, %50,0'si ortalama, %26,7'si ortalama altı ve %8,4'ü zayıf bölümdedir. Yapılan Ki-kare testinden elde edilen bulgular, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, tek dil kullananlar ile iki dil kullananların alıcı dil bölümlerinin benzer olduğu belirlenmiştir ($X^2=6.757$, $p=0.344$). Çalışmaya katılan çocukların alıcı dil bölümleri incelendiğinde iki dil kullanımı ile tek dil kullanımının alıcı dil üzerinde belirgin bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Tablo 4.13. Çocukların İfade Edici Dil Puanı Bölümlerinden Aldığı Puanların Dağılımlarının Ki-Kare Testi Sonuçları

İfade Edici Dil Bölümleri	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Ortalama üstü	3	5.0	4	6.7	
Ortalama	27	45.0	30	50.0	X ² =1.878
Ortalama altı	18	30.0	12	20.0	P=0.758
Zayıf	12	20.0	12	20.0	
Çok zayıf	0	0.0	2	3.3	

Tablo 4.13’de iki grupta yer alan çocukların ifade edici dil puanı bölümleri incelendiğinde, tek dil kullananların %5,0’i ortalama üstü, %45,0’i ortalama, %30,0’u ortalama altı, %20,0’si zayıf; iki dil kullananların %6,7’si ortalama üstü, %50,0’si ortalama, %20,0’si ortalama altı, %20,0’si zayıf ve %3,3’ü çok zayıf bölümde yer almaktadır. Ki-kare testi sonucunda iki grup çocuk arasında ifade edici dil puanı bölümleri açısından anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($x^2=1.878$, $p=0.758$). Çalışmaya katılan çocukların ifade edici dil bölümleri incelendiğinde iki dil kullanımı ile tek dil kullanımının ifade edici dil üzerinde belirgin bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Tablo 4.14. Çocukların Sözel Dil Puanı Bölümlerinin Dağılımının Ki-Kare Testi Sonuçları

Sözel Dil Bölümleri	Tek Dil Kullananlar (n=60)		İki Dil Kullananlar (n=60)		Test P değeri
	Sayı	%	Sayı	%	
Ortalama üstü	0	0.0	10	16.7	
Ortalama	35	58.4	22	36.7	X ² =15.883
Ortalama altı	10	16.7	17	28.3	P<0.05
Zayıf	15	25.0	7	11.7	
Çok zayıf	0	0.0	4	6.7	

Tablo 4.14 incelendiğinde çocuklardan tek dil kullananların %58,4’ü ortalama, %16,7’si ortalama altı, %25,0’i zayıf; iki dil kullananların %16,7’si ortalama üstü, %36,7’si ortalama, %28,3’ü ortalama altı, %11,7’si zayıf ve %6,7’si çok zayıf bölümde

yer almaktadır. Yapılan Ki-kare testiyle tek dil kullananlar ile iki dil kullananların sözel dil bölümleri açısından karşılaştırılmış iki dil kullanan gruptan kaynaklı istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=15.883$, $p<0.05$). Çalışmaya katılan çocukların sözel dil performansı bölümleri incelendiğinde tek dil kullananlarda “zayıf” ve “ortalama” ağırlıklı olduğu, iki dil kullananlarda ise ortalama “altı” daha yoğundur. Bununla beraber tablo incelediğinde sözel dil performansı bölümünde tek dilli çocuklarda “ortalama üstü” ve “çok zayıf” düzeyinde çocuk bulunmazken, iki dilli grupta azımsanmayacak oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 4.15. Tek Dil Kullananlarda Kitap Okuma Süresi ile Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Puan Türü	Kitap okuma süresi					Test P değeri
	Her gün (n=6)	Gün aşırı (n=7)	Haftada 1- 2 kez (n=13)	Haftada 1'den az (n=16)	Hiçbir zaman (n=18)	
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	
Alıcı dil puanı	101.33±13.76	100.57±16.91	95.54±11.77	90.75±9.07	94.56±11.51	F: 1.326 P=0.272
İfade edici dil puanı	87.00±11.35	84.57±8.26	94.92±11.74	88.56±10.33	91.67±12.09	F: 1.325 P=0.272

Tek dil kullananlarda kitap okuma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları karşılaştırılmış olup, bulgular Tablo 4.15'te gösterilmiştir. Yapılan ANOVA testi sonucunda kitap okuma süresinin alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamalarını etkilemediği bulundu (F: 1.326 $p=0.272$; F: 1.325 $p=0.272$).

Tablo 4.16. Tek Dil Kullananlarda Ekranı Kullanma Süresi ile Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Puan Türü	Ekranı kullanım süresi				Test P değeri
	0-2 saat (n=22)	2-4 saat (n=21)	4-6 saat (n=15)	6 saatten fazla (n=2)	
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	
Alıcı dil puanı	96.82±9.75	97.10±13.19	90.67±12.99	89.50±14.85	F: 1.172 P=0.328
İfade edici dil puanı	94.14±10.80	89.05±11.21	87.00±11.64	84.50±0.71	F: 1.597 P=0.200

Tek dil kullananlarda ekranı kullanma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları ANOVA testi ile karşılaştırılmış olup, bulgular Tablo 18’de gösterilmiştir. Ekranı kullanım süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark bulunmamıştır (F: 1.172 p=0.328; F: 1.597 p=0.200).

Tablo 4.17. Tek Dil Kullananlarda Ekranı Kullanma Yaşı ile Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Puan Türü	Ekranı kullanma yaşı		Test P değeri
	0-2 yaş (n=12)	2-4 yaş (n=48)	
	ort±ss	ort±ss	
Alıcı dil puanı	92.00±12.48	95.92±11.94	t:-1.007 P=0.318
İfade edici dil puanı	98.75±12.48	88.13±9.95	t:3.142 P<0.05

Tek dil kullananlarda ekranı kullanma yaşı ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları karşılaştırılmış olup, bulgular Tablo 4.17’de gösterilmiştir. Yapılan t-testi

sonucunda ekranı kullanma yaşı ile alıcı dil puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı (t: -1.007 p=0.318). Ekranı kullanma yaşı ile ifade edici dil puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu (t: 3.142 p<0.05). Farkın 0-2 yaş aralığında olan gruptan kaynaklandığı görüldü. Görülen bu fark ekran kullanımının 0-2 yaş dönemindeki ifade edici dil puan ortalamasının, 2-4 yaş grubundaki çocukların ifade edici dil puanı ortalamalarından daha fazla olduğu ve ekran kullanımının 2-4 yaş aralığında ifade edici dil gelişimi üzerindeki olumsuz etkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 4.18. İki Dil Kullananlarda Kitap Okuma Süresi ile Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Puan Türü	Kitap okuma süresi					Test P değeri
	Her gün (n=9)	Gün aşırı (n=4)	Haftada 1-2 kez (n=7)	Haftada 1'den az (n=22)	Hiçbir zaman (n=18)	
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	
Alıcı dil puanı	105.11±12.11	98.75±14.08	108.29±16.12	94.09±13.31	87.00±9.52	F: 5.381 P<0.05
İfade edici dil puanı	101.44±8.62	96.75±17.21	98.00±9.88	93.23±12.95	83.56±13.83	F: 3.817 P<0.05

İki dil kullananlarda kitap okuma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları karşılaştırılmış olup, bulgular Tablo 20'de gösterilmiştir. Yapılan ANOVA testi sonucunda kitap okuma süresinin alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturduğu belirlenmiştir (F: 5.381 p<0.05; F: 3.817 p<0.05). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden “Tukey” testi uygulanmış ve analiz sonucunda haftada bir-iki kez ve her gün kitap okuyan grupların, kitap okuma süreleri hiçbir zaman, gün aşırı, haftada 1'den az kitap okuyan gruplara kıyasla alıcı dil puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.19. İki Dil Kullananlarda Ekranı Kullanma Süresi ile Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Puan Türü	Ekranı kullanım süresi				Test P değeri
	0-2 saat (n=15)	2-4 saat (n=27)	4-6 saat (n=13)	6 saatten fazla (n=5)	
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	ort±ss	
Alıcı dil puanı	94.80±13.50	100.04±12.78	91.85±16.28	83.60±11.50	F: 2.566 P=0.064
İfade edici dil puanı	94.67±15.70	94.11±13.53	87.69±13.19	88.00±10.65	F: 0.939 P=0.428

İki dil kullananlarda ekranı kullanma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları karşılaştırılmış olup, bulgular Tablo 4.19’da gösterilmiştir. Yapılan ANOVA testi sonucunda ekranı kullanım süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki bulunmamıştır (F:2.566 p=0.064; F: 0.939 p=0.428).

Tablo 4.20. İki Dil Kullananlarda Ekranı Kullanma Yaşı ile Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Puan Türü	Ekranı kullanma yaşı			Test P değeri
	0-2 yaş (n=16)	2-4 yaş (n=41)	4 yaştan sonra (n=3)	
	ort±ss	ort±ss	ort±ss	
Alıcı dil puanı	97.00±14.63	95.15±14.66	94.00±6.93	F:0.114 P=0.893
İfade edici dil puanı	96.63±14.77	90.66±13.37	92.67±15.31	F:1.073 P=0.349

İki dil kullananlarda ekranı kullanma yaşı ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları karşılaştırılmış olup, bulgular Tablo 4.20’de gösterilmiştir. Yapılan ANOVA testiyle ekranı kullanma yaşı ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (F:0.114 p=0.893; F: 1.073 p=0.349).

5. TARTIŞMA

Araştırma kapsamında iki dilli ve tek dilli çocukların (2-7 yaş) alıcı ve ifade edici dil becerileri; yaşadıkları yer, anne eğitim durumları, baba eğitim durumları, anne mesleği, baba mesleği, kardeş sayısı, kardeşler arasındaki sırası, aile yapısı, okul durumları, kitap okuma sıklığı, ekran kullanımı değişkenlerinin istatistiksel analizi yapılmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de incelendiğinde kızların %45,5’i tek dil, %54,5’i ise iki dil; erkeklerin %55,6’sı tek dil, %44,4’ü ise iki dil kullanmaktadır. Burada araştırmaya katılan çocukların cinsiyet açısından birbirine yakın iki gruptan oluştuğu görülmektedir. Tulu, iki dilli ve tek dilli çocukların dil gelişim puanlarının cinsiyet ile ilişkisi incelenmiş ve anlamlı fark olmasa da kız çocukların erkeklerden daha ileri oldukları belirlenmiştir (7). Canan, iki dilli kızların üstdil becerilerinin erkeklerden anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur (8). Tablo 2’de yaş faktörü yönünden incelenmiş tek dil kullananların yaş ortalamasının $\bar{X}=54.80\pm 15.83$, iki dil kullananların yaş ortalamasının $\bar{X}=60.48\pm 14.74$ olduğu belirlenmiştir. Tek dil kullananların %13,3’ü 24-36 ay, %20,0’si 36-48 ay, %20,0’si 48-60 ay, %33,3’ü 60-72 ay, %13,3’ü 72-84 ay grubunda; iki dil kullananların %11,7’si 24-36 ay, %6,7’si 36-48 ay, %23,3’ü 48-60 ay, %35,0’i 60-72 ay ve %23,3’ü 72-84 ay grubunda yer almaktadır. Tek dil kullananlar ile iki dil kullananların yaşlarının birbirine benzer olduğu görülmüştür. Bu veriler iki grup çocuğun yaş ve cinsiyet açısından farklılık göstermediği ve birbirine benzer iki grup olduğu değerlendirilmiştir. Canan, yapmış olduğu çalışmada üstdil becerileri işlemlerinde yalnızca küçük yaş grubu karşılaştırılmış ve tek dillilerin iki dillilerden daha yüksek performans gösterdikleri görülmüştür (8).

Yapılan analizler sonucunda tek dil kullananlar ile iki dil kullananların yaşadıkları yer değişkeni Tablo 3’te karşılaştırılmış, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Tek dil kullanan ailelerin ağırlıklı olarak şehir merkezinde yaşadıkları iki dil kullanan ailelerin ise ağırlıklı olarak köyde yaşadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara bakarak ailelerin şehir merkezinde ağırlıklı olarak tek dil (Türkçe’yi) tercih ettikleri yönünde değerlendirilmiştir. Koşan, Araştırmasında okul öncesi eğitim desteği alan ve almayan çift dilli çocukların okula hazır bulunuşluk

düzeylelerine bakmış ve ailenin sosyo-ekonomik durumunun çocukların dil gelişiminde etkili olduğunu belirtmiştir. Görsel ayırt etme, başlangıç seslerini ayırt etme alt testleri, hikâye anlama ve matematik becerisi alanlarında üst sosyo-ekonomik grubun lehine anlamlı fark bulunmuştur (3).

Tek dil kullananlar ile iki dil kullananlar Tablo 4'te karşılaştırılmış, gruplar arasında annenin eğitim durumu yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ve bu farkın iki dilli çocukların anne eğitim düzeylerinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Şeker, yaptığı çalışmada Okul öncesi dönemde Türkçe ve yabancı dilde eğitim alan altı yaş çocukların Türkçe dil kullanım becerileri ile anne eğitim düzeyleri arasında ilişki olup olmadığına bakılmış ve eğitim düzeyi yüksek anneler lehine anlamlı fark olduğunu belirtmişlerdir (84). Buna karşın baba eğitim durumları Tablo 5'te karşılaştırılmış ve baba eğitim düzeyinin çocukların dil gelişimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Tulu, yapmış olduğu çalışmada iki dilli ve tek dilli 4-7 yaş çocukların dil gelişimlerine etki eden faktörlerden baba eğitim durumunun etkilerini incelemiştir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır (7).

Tek dil kullananlar ile iki dil kullanılan ailelerdeki çocukların annelerinin meslekleri Tablo 6'da incelenmiş, annelerinin mesleği ile gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Anneleri işçi olan grupta tek dil kullanılırken, anneleri memur olan çocuklarda iki dil kullanımını daha yoğun olduğu görülmüştür. Şeker, Türkçe ve yabancı dil eğitimi alan 6 yaş grubu çocuklarının Türkçe dil kullanma becerileri ile anne çalışma durumu arasındaki ilişkiye bakılmış ve anlamlı bir fark bulunamamıştır (84). Tek dil kullananlar ile iki dil kullananların babalarının meslekleri Tablo 7'de karşılaştırılmış, aralarında anlamlı bir farklılık olduğu ve babaları çiftçi olan çocuklarda iki dil kullanımının yoğunluğu köyde yaşamaları ile ilişkilendirilirken, babaları işçi olan çocukların ağırlıklı olarak tek dil kullanmalarının şehir merkezinde yaşıyor olmaları ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum ikamet edilen yerin çocuklarda kullanılan dil veya dillerin sayısını etkilediğini göstermektedir.

Tek dil kullananlar ile iki dil kullanan ailelerin çocukları karşılaştırılmış, kardeş sayısı (Tablo 8) ve çocuklar arasında kaçınıcı sırada oldukları (Tablo 9) değişkenlerinin benzer olduğu belirlenmiştir. Şeker, 6 yaş grubu çocuklar ile yaptığı çalışmada kardeş sayısı faktörünün Türkçe dil kullanım becerileri üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığını belirtmiştir (84). Araştırmaya katılan çocuk gruplarının, aile yapıları Tablo 10'da karşılaştırılmış ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ve geniş aile yapılarında iki dil kullanımının daha yoğun olduğu görülmüştür. Tek dil kullananlar

ile iki dil kullananlar arasında okul değişkeni (Tablo 11) ve çocukla kitap okuma sıklığı (Tablo 12) değişkenleri incelenmiş ve bu değişkenler açısından ilişki olmadığı görülmüştür. Tetik, yapmış olduğu araştırmada diyaloga dayalı ve geleneksel birlikte kitap okuma ile düzenli kitap okumanın 4-5 yaş çocuklarında kelime bilgisi ve dil gelişimine olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Özellikle diyaloga dayalı okumanın çocuğun dil gelişim alanını daha fazla desteklediği sonucuna ulaşmıştır (95).

Grupların aileye göre çocuğun ekran kullanım süreleri Tablo 13'te incelenmiş, tek dil kullananlar ile iki dil kullananların ekran kullanma süreleri açısından benzer oldukları, gruplar arasında anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir. Ancak tek dil kullananlar ile iki dil kullananların ekranı kiminle izlediği değişkeni açısından incelendiğinde gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Yapılan bu karşılaştırmada iki dilli çocukların ağırlıklı olarak anne veya babaları ve kardeş veya arkadaşları ile izlediği belirlenirken, tek dilli çocuklarda yalnız ve kardeş veya arkadaşları ile kullandıkları belirlenmiştir. Karaca vd., yapmış oldukları çalışmada televizyon reklam içeriklerinin çocuklar üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda ebeveynlerin çoğunluğunun reklamların çocuğun, yaratıcılığını, hayal gücünü ve tüketim alışkanlıklarını olumsuz etkilediğini ve ayrıca çocukların algılama ve psikolojik gelişim süreçlerini olumsuz etkilemekle beraber dil gelişim problemlerine de neden olduğunu belirttiklerini ifade etmişlerdir (97).

Grupların alıcı dil bölümleri dağılımı Tablo 14'te incelenmiş ve tek dil kullananlar ile iki dil kullananların alıcı dil bölümlerinin benzer olduğu belirlenmiştir. Yine grupların ifade edici dil bölümleri Tablo 15'te incelenmiş ve grupların benzer olduğu, iki dil kullanımı ile tek dil kullanımının ifade edici dil bölümleri üzerinde belirgin bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Grupların sözel dil performansı bölümü Tablo 16'da incelendiğinde, iki dil kullanan gruptan kaynaklı istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Tulu, yapmış olduğu çalışmada iki dilli ve tek dilli çocukların dil gelişimine etki eden faktörler incelenmiş, tek dilli çocukların Peabody dil testinde iki dilli çocuklardan daha yüksek puan aldıklarını belirtmiştir (7). Şeker, çalışmasında okul öncesi dönemde yabancı dil ediniminin çocukların dil gelişimine katkısının olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmada Layza Eskinazi tarafından Türkçe'ye uyarlanan Language Processing Test (Dil Kullanım Ölçeği) kullanılmış ve okul öncesi eğitimi alan ve almayan 6 yaş grubu çocukların dil kullanım becerilerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda bütün alt boyutlarda yabancı dil eğitimi alan çocukların anlamlı derecede daha yüksek puan aldıkları belirtilmiştir (84). Canan, Okul Öncesi Dönem

Çocuklarda İki Dilliliğin Zihin Kuramı Gelişimi Üzerine Etkisi çalışmasında İki dilli ve tek dilli çocukların dil gelişim düzeyleri incelenmiş ve çocukların almış olduğu TEDİL puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Ancak çalışma kapsamında çalışmaya dahil edilen iki dilli ve tek dilli çocukların zihin kuramı gelişimi puanları arasında iki dilli çocuklar lehine anlamlı fark bulunmuştur (8). Koşan, yapmış olduğu araştırmada okul öncesi eğitim alan ve almayan iki dilli çocukların okula hazır bulunuşluklarında; evde sıklıkla konuşulan dilin anlamlı farklılık yarattığı, bu farkın evde yalnızca Türkçe konuşanlar lehine olduğunu belirtmiştir (3).

Tek dil kullananlarda kitap okuma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları Tablo 17’de karşılaştırılmış olup, yapılan istatistiksel analiz sonucunda kitap okuma süresinin alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamalarını etkilemediği görülmüştür. İki dil kullananlarda kitap okuma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları Tablo 20’de karşılaştırılmış olup, yapılan istatistiksel analiz sonucunda kitap okuma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür. Haftada bir-iki kez ve her gün kitap okuyan grupların, kitap okuma süreleri hiçbir zaman, gün aşırı, haftada 1’den az kitap okuyan gruplara kıyasla alıcı dil puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Düzenli kitap okumanın alıcı dil gelişimi üzerindeki etkisi belirlenmiştir. Ping, okul öncesi dönem çocuklarında diyaloga dayalı kitap okumada grup etkisinin dil öğrenimini arttırdığını belirtmiştir (94). Tetik, yapmış olduğu araştırmada diyaloga dayalı ve geleneksel birlikte kitap okuma ile düzenli kitap okumanın 4-5 yaş çocuklarında kelime bilgisi ve dil gelişimine olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Özellikle diyaloga dayalı okumanın çocuğun dil gelişim alanını daha fazla desteklediği sonucuna ulaşmıştır (95). Erdoğan ve Şimşek, Ev Merkezli Diyaloga Dayalı Okumanın 4-5 Yaş Çocuklarının Dil Gelişimine Olan Etkileri adlı çalışmalarında ev merkezli diyaloga dayalı okumanın 4-5 yaş çocuklarının alıcı ve ifade edici dil gelişimleri üzerindeki etkileri incelemişlerdir. Çalışma 32 ebeveyn ve çocuk ile yapılmış ve dil gelişim düzeyleri TEDİL aracı ile ölçülmüştür. Çalışma grubuna 6 hafta süresince haftada 3 gün olacak şekilde ebeveynlerin çocuklara diyaloga dayalı kitap okumaları istenmiş ve çalışma öncesi ve sonrası yapılan TEDİL sonuçları karşılaştırılmış ve diyaloga dayalı kitap okumanın çocukların dil gelişimlerini olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir (96).

Tek dil kullananlarda ekranı kullanma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları Tablo 18’de karşılaştırılmış ve yapılan istatistiksel analiz sonucunda çocukların ekranı kullanım süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları

arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. İki dil kullananlarda ekranı kullanma süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları Tablo 21’de karşılaştırılmış ve çocukların ekranı kullanım süresi ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Karaca vd., yapmış oldukları çalışmada televizyon reklam içeriklerinin çocuklar üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda ebeveynlerin çoğunluğunun reklamların çocuğun, yaratıcılığını, hayal gücünü ve tüketim alışkanlıklarını olumsuz etkilediğini ve ayrıca çocukların algılama ve psikolojik gelişim süreçlerini olumsuz etkilemekle beraber dil gelişim problemlerine de neden olduğunu belirttiklerini ifade etmişlerdir (97).

Tek dil kullananlarda ekranı kullanma yaşı ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları Tablo 19’da karşılaştırılmış olup, ekranı kullanma yaşı ile alıcı dil puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmazken, ekranı kullanma yaşı ile ifade edici dil puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür. Farkın 0-2 yaş aralığında olan gruptan kaynaklandığı belirlenmiştir. Görülen bu fark ekran kullanımının 0-2 yaş döneminde ifade edici dil üzerinde olumlu etkisi olduğunu değil, 2-4 yaş grubunda ekran kullanımının ifade edici dil gelişimi üzerindeki olumsuz etkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir. İki dil kullananlarda ekranı kullanma yaşı ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları Tablo 22’de karşılaştırılmış ve çocukların ekranı kullanma yaşı ile alıcı dil ve ifade edici dil puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Tümkan, çocuğun televizyon karşısındayken anne-babanın sevgi ve ilgisinden ayrı, sosyal ve duygusal uyarılardan yoksun bırakılmasının bebeğin (0-2 yaş) hem sosyal hem de dil gelişimini olumsuz etkilediğini belirtmiştir (98). Büyükbaykal, televizyonun çocuğun sözcük dağarcığı gelişimine olumlu etkisi olduğunu ve ebeveynler tarafından seçilen eğitsel programların izletilmesi gerektiğini belirtmiştir (99). Kalan, ebeveynlerin medya okuryazarlığı üzerine yaptığı çalışmada, ebeveynlerin medya okuryazarlığı hakkında kavram bilgisine sahip olmadıklarını belirtmiştir. Ayrıca çalışmada ebeveynlerin çocuklarını ekranın zararlarından korumak için çocuk kanallarını izlettirme yoluna gittiklerini belirtmiştir (100).

6. SONUÇ VE ÖNERLER

Gelişen ve değişen toplumsal ve kültürel yapılar toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri sürekli değişime zorlamaktadır. Bu değişim sürecine teknolojinin de aktif olarak katılımı ile dilin önemi de bir kat daha arttırdı. Özellikle toplumun geleceğini oluşturan çocuklar ise süreçten en çok etkilenenler olmaktadır. Çocuklar gerek evde aile bireylerinden ve yakın çevresinden gerekse teknolojik araçların kullanımına bağlı olarak çocuklar birden fazla dile maruz kalabilmektedir. Bu doğrultuda pek çok ebeveyn ve toplum, çocuklarını iki veya daha fazla dil öğrenmesi için çaba harcamaktadır. Öyle ki AB topluluğuna üye ülkeler iki dilliliği özendirmeye çalışmakta ve bu yönde eğitim desteği vermektedirler. Bu ülkelere göç eden ulusların çocuklarının da iki dilli olmaları için aileler bilgilendirmekte ve bu yönde destek verilmektedir (7).

Yaptığımız bu araştırmada temelde erken çocukluk döneminde iki dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda; iki dilli ve tek dilli çocukların alıcı dil, ifade edici dil becerileri ve sözel dil performansları karşılaştırılmış ve iki grup arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Araştırmada ayrıca çalışmaya dahil edilen her iki grubun dil gelişimlerine etki edebilecek diğer faktörler de ele alınmıştır. Bu faktörlerden; yaş, cinsiyet, baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, kardeşler arasındaki sıra sayısı, okul durumu, kitap okuma sıklığı, ekran kullanım süresi açısından anlamlı fark bulunmazken, çocukların yaşadığı yer, anne eğitim durumu, anne ve baba mesleği, aile yapısı, çocukla kitap okuma sıklığı, ekran kullanma yaşı ve ekranı kiminle kullandığı değişkenleri açısından iki grup arasında anlamlı fark oluştuğu belirlenmiştir.

Elde edilen bu bilgiler ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- ✓ Kitap okuma sürelerinin ve yöntemlerinin alıcı ve ifade edici dil gelişimi üzerinde etkili olduğu dikkate alınarak özellikle diyaloga dayalı kitap okuma süresinin dil gelişim düzeylerine etkilerinin araştırılması,
- ✓ Anne ve baba eğitim düzeyi ve meslekleri gibi faktörlerin çocukların dil gelişimi üzerindeki etkilerinin farklı örneklem düzeylerinde incelenmesi,
- ✓ Ekran kullanım süresi ve ekranın kiminle kullanıldığının çocukların alıcı ve ifade edici dil düzeyleri üzerindeki etkileri dikkate alınarak ailelerin farkındalıklarını arttırmaya yönelik çalışmalar yapılması,

- ✓ Farklı örneklemeler üzerinde tek dil ve iki dil kullanan ebeveynlerin çocuklarının dil gelişim düzeylerinin incelenmesi,
- ✓ İki dilli ve tek dilli çocuklarda erken dönemde sözel dil performansındaki farklılıklar dikkate alınarak, çocukların erken dönemde dil performansını etkileyen başka unsurların araştırılması,
- ✓ Yapılacak yeni çalışmalarda erken çocukluk döneminde dil gelişimini etkileyen unsurların araştırılması,
- ✓ İki dilli ailelerde ya da toplumlarda yaşayan çocukların tek dilli aile ya da toplumlarda yaşayan çocuklarla karşılaştırılarak dil gelişimlerinin incelenmesi,
- ✓ Erken çocukluk döneminde özellikle dijital teknolojinin dil gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi,
- ✓ Çocuklarda ikinci bir dil öğretilmesinde kullanılacak alternatif yöntemlerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılması,
- ✓ Yapılacak çalışmalarda güncel ve yeni uyarlanmış dil gelişim testlerinin kullanılması önerilir.

KAYNAKLAR

1. Doğan H. İki Dilli Öğrencilerin Türkçe Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma (Şanlıurfa Örneği). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2017.
2. Köktürk Ş, Eyri, S. Dilbilim ve göstergebilim: Ferdinand De Saussure ve göstergebilimi anlamak. *SAÜ Fen-Edebiyat Dergisi*, 2013, 2: 123-36.
3. Koşan Y. Okul Öncesi Eğitimin İki Dilli Çocukların Okula Hazır Bulunuşluklarına Etkisinin İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2015.
4. Yavuzer H. *Çocuk Psikolojisi*, 39. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016: 65-67, 90-91.
5. Erdoğan S, Şimşek Bekir H, Erdoğan Aras S. Alt sosyoekonomik bölgelerde ana sınıfına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların dil gelişim düzeylerine bazı faktörlerin etkisinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2005, 14 (1): 231-46.
6. Sağlam M. Bebeklik dönemi gelişiminde işitme algısı. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2015, 4 (1): 26-31.
7. Tulu Y. Ana Dili Türkçe Olan ve Ana Dili Türkçe Olmayan (İki Dilli) 4-7 Yaş Çocukların Dil Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2009.
8. Canan N. Okul Öncesi Dönem Çocuklarda İki Dilliliğın Zihin Kuramı Gelişimi Üzerine Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Programı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2012.
9. Aktr. Canan N. Okul Öncesi Dönem Çocuklarda İki Dilliliğın Zihin Kuramı Gelişimi Üzerine Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Programı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2012.
10. Temiz G. Okulöncesi Eğitimin Çocuğın Dil Gelişimine Olan Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2002.

11. Kol S. Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (SUEFD)*, 2011, 21: 1-21.
12. Languages of the World, <https://www.ethnologue.com/country/tr> 14 Mayıs 2019.
13. Karslı Y. Bilişsel Esneklik, İki Dillilik ve Üstbilişsel Kararlar Arasındaki Gelişimsel Bağlantılar. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015.
14. Aktr. Ceylan E.A. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Sevme Düzeyleri ile İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray: Aksaray Üniversitesi, 2017.
15. Şahin S. Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2012, 1(3): 55-66.
16. Türk Dil Kurumu (TDK), <https://sozluk.gov.tr/> 20 Mayıs 2019.
17. Aktr. Yeşilyaprak B. *Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretim*, 8. Baskı, Ankara, Pegem Akademi, 2011: 110.
18. Aktr. Yılmaz E, Tepeli K, Koçak N. Okul öncesi dönemdeki ikiz çocukların alıcı dil gelişimlerinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi. *SUTAD*, 2013, 33: 161-73.
19. Aral N, Gürsoy F. *Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, Ankara, Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş., 2012: 53-56.
20. Oruç Ş. Türkçede ana dil ve ana dili. *Littera Turca Journal Of Turkish Language And Literature*, 2016, 2(1): 311-22.
21. Bekir HŞ, Temel ZF. Almanya’da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu türk çocuklarına uygulanan dil eğitim programının dil gelişim düzeyine etkisi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2006, 18: 14-27
22. Lucchini S. “Semilingualism: A Concept To Be Revived For A New Linguistic Policy?”. Dans B. Cornillie, J. Lambert, P. Swiggers (Dir.): *Linguistic Identities, Language Shift And Language Policy İn Europe*. Orbis / Supplementa. Leuven - Paris: Peeters, 2009: 61-71.
23. Karacan E. Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2000, 3: 263– 68.

24. Altıok F. Çocukta dilin oluşumu ve gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1971, 4: 115-32.
25. Brock A, Rankin C, *Communication, Language And Literacy From Birth To Five*, Sage, London, 2008: 102-21.
26. Candan A, Küntay AC, Yeh YC, Cheung H, Wagner L, Naigles LR. Language And Age Effects İn Children's Processing Of Word Order. *Cognitive Development*, 2012, 27(3): 205-21
27. Berk LE. Yayına Hazırlayan Bekir Onur (Editör). Dönmez A. (Çeviren). *Çocuk Gelişimi*, 1. Baskı, İstanbul, İmge Kitapevi, 2013: 400-64.
28. Rice KE. The Power Of Language Comes From İts Ability To Represent Objects, Actions And Events And To Add, <https://www.theneurotypical.com/piagets-four-stages.html> 25 Mayıs 2019
29. San Bayhan P, Artan İ. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*, İstanbul, Morpa Yayınları, 2012: 123-42.
30. Özmermer N. Çalışan Annelerin ve Çalışmayan Annelerin Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Dil Gelişim Farklılıklarının Karşılaştırılması. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim dalı Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, 2008.
31. İlhan N. Çocukların dil edinimi, gelişimi ve dile katkıları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, 13: 155-60.
32. Özer E. Normal Gelişim Gösteren ve Down Sendromlu Çocukların Dil Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012.
33. Temiz G. Okulöncesi Eğitimin Çocuğun Dil Gelişimine Olan Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2002
34. Yörükoğlu A. *Çocuk Ruh Sağlığı*, 31. Basım, İstanbul, Özgür Yayınları, 2011: 28.
35. Gander MJ, ve Gardiner HW. Onur B. Dönmez A, Çelen N. (Çeviri Editörleri) *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, 7. Baskı, Ankara, İmge Kitapevi, 2010: 187-94, 489.
36. Çiçek A. 0-6 yaş grubu çocuklarda dil gelişimi, Atatürk Üniversitesi, Erzincan Eğitim Fakültesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2002, 4(1): 115-24.

37. Ünal N, Durualp E. Televizyonun okul öncesi çocuklar üzerindeki etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, 3(2): 93-104.
38. Günaydın B. Çocuklara Yönelik Programlarda Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu: TRT Çocuk ve Yumurcak Tv. Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011.
39. American Academy of Pediatrics Announces New Recommendations for Children's Media Use, <https://www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/pages/american-academy-of-pediatrics-announces-new-recommendations-for-childrens-media-use.aspx>
5 Haziran 2019
40. Yeşilyaprak B. *Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretim*, 8. Baskı, Ankara, Pegem Akademi, 2011: 110.
41. Eti İ, Arnas YA. Hikâye temelli yaratıcı drama etkinliklerinin dört yaş grubu çocukların ifade edici dil gelişimine etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 2016, 11(1): 17-32.
42. İltar BG, Sühendan ER. Erken yaşta yabancı dil öğretimi üzerine veli ve öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2007, 15: 21-30.
43. Bee H, Body D. *Çocuk Gelişim Psikolojisi*, Çeviri: Gündüz O. 1. Basım, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2009: 448-61.
44. Aktr. Yapıcı Ş. Çocukta dil gelişimi. *Journal Of Human Sciences*, 2004, 1: 1.
45. Cırhinlioğlu FG. *Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı*, 3. Basım, Ankara, Nobel Yayınevi, 2015, 42: 53-56.
46. Aydın B. *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, 3. Basım, Ankara, Nobel Yayınevi, 2010, 77.
47. Didem Emre Bolatbaş, Müdriye Yıldız Bıçakçı, Prematüre Olan ve Olmayan Bebeklerin Dil Gelişimlerinin İncelenmesi, Bilimsel Araştırma Projesi Sonuç Raporu, Ankara Üniversitesi, 2018 Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, Ankara, 2018, 128 S. Yayın Nitelendirme Bilgileri: 16h0241002
48. Demirezen M. Yabancı Dil ve Anadil Öğreniminde Kritik Dönemler. *Tömer Dil Dergisi*, 2003, 118: 5-15.
49. İnanç BY, Bilgin M, Kılıç Atıcı M. *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*, 2. Basım, Ankara, Nobel Kitapevi, 2005: 211.
50. Dağabakan FÖ, Dağabakan D. Dil ve çocukta dil gelişim kuramları. *Milli Eğitim Dergisi*, 2007, 174(1): 8.

51. Erdener E. Vygotsky'nin düşünce ve dil gelişimi üzerine görüşleri: Piaget'e eleştirel bir bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2009, 7(1): 85-103.
52. Keklik S. *Çocukta Dil Edinimi*, 1. Basım, Ankara, Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti, 2015: 73-74.
53. Aktr. Keklik S. *Çocukta Dil Edinimi*, 1. Basım, Ankara, Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti, 2015: 71-73.
54. Baran G, Halici P. Çocuklarda Yabancı Dil Eğitimi. *Eurasian Journal Of Educational Research (Ejer)*, 2006, 24: 44-52.
55. Kroll FJ, De Groot AMB. *Handbook Of Bilingualism*, Oxford University Press, 2005: 30.
56. Temel F, Bekir H. Erken çocukluk döneminde iki dillilik [Bilingualism in early childhood]. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2005, 637: 65-72.
57. Aktr. Temel F, Bekir H. Erken çocukluk döneminde iki dillilik [Bilingualism in early childhood]. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2005, 637: 65-72.
58. Semerci B. *Birlikte Büyüyelim: Çocuk Ruh Sağlığı*, 9. Basım, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2017: 65.
59. Çetintaş BG, Yazıcı Z. Erken çocukluk döneminde anaokulu ve anasınıflarında iki dilli eğitim uygulamaları ve deneyimleri üzerine öğretmen görüşleri. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 2016, 6(2): 173-87.
60. Knudsen EI. Sensitive periods in the development of the brain and behavior. *Journal Of Cognitive Neuroscience*, 2004, 16(8): 1412-425.
61. Flege JE, Yeni-Komshian GH, Liu S. Age constraints on second-language acquisition. *Journal Of Memory And Language*, 1999, 41(1): 78-104.
62. Canbulat M, İşgören OÇ. Yabancı dil öğretimine başlamada en uygun yaşın ne olduğuna ilişkin dilbilimsel yaklaşımlar ve öğretmen görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005, 5: 2, 123-39.
63. Şeker PT, Alisinanoğlu F. A survey study of the effects of preschool teachers' beliefs and self-efficacy towards mathematics education and their demographic features on 48-60-month-old preschool children's mathematic skills. *Creative Education*, 2015, 6(3): 405.

64. Aktr. Houston DM, Miyamoto RT. Effects of early auditory experience on word learning and speech perception in deaf children with cochlear implants: implications for sensitive periods of language development. *Otology & Neurotology: Official Publication Of The American Otological Society, American Neurotology Society [And] European Academy Of Otology And Neurotology*, 2010, 31(8): 1248.
65. Klein D, Mok K, Chen JK, Watkins KE. Age of language learning shapes brain structure: a cortical thickness study of bilingual and monolingual individuals. *Brain And Language*, 2014, 131: 20-24.
66. Jasinska KK, Petitto LA. How age of bilingual exposure can change the neural systems for language in the developing brain: A functional near infrared spectroscopy investigation of syntactic processing in monolingual and bilingual children. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 2013, 6: 87-101.
67. Aktr. Yazıcı Z, İler BG. Okul öncesi dönemdeki iki dilli/çok dilli çocukların dil kazanım süreci. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 2008, 3(3): 47-61.
68. De Houwer A. “Two Or More Languages İn Early Childhood: Some General Points And Pratical Recommendations” Edo-FI-99, 1999, 1-4.
69. Genesee F, Nicoladis E. Bilingual First Language Acquisition. *Handbook Of Language Development*, 2007, 324-342
70. Garau MJ, And Vidal CP. “Mixing Pragmatic Prenatal Strategies İn Early Bilingual Acqisition” *Journal Of Child Language*, 2001, 28: 61
71. Türk H, Cengiz K. Hatay'da iki dillilik ve iki dillilikten kaynaklanan dil karışması/bilingualism in hatay and interference due to bilingualism. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, 6:12, 201-03.
72. Schwartz R. *Handbook Of Child Language Disorders*. New York; Great Britain By Psychology Press, 2009, 69-75.
73. Nouri R, Shojaei, R, Moniri S, Gholami A, Moradi A, Zardkhaneh S. Cognition and neurosciences: the effect of childhood bilingualism on episodic and semantic memory tasks. *Scandinavian Journal Of Psychology*, 2008, 49: 93–109.
74. Bialystok E. Second-Language Acquisition And Bilingualism At An Early Age And The İmpact On Early Cognitive Development. *Encyclopedia On Early Childhood Development*, 2017, 1-4.

75. Bican G. Danimarka'da Türkçe-Danca Konuşan Öğrencilerin Dil Görünümlerinin İki Dillilik Temelinde İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2017
76. Pearson BZ. Social factors in childhood bilingualism in the united states. *Applied Psycholinguistics*, 2007, 28(3): 399-410.
77. Zelasko N, Antunez B. If Your Child Learns In Two Languages: A Parent's Guide For Improving Educational Opportunities For Children Acquiring English As A Second Language. Washington, Dc: National Clearinghouse For Bilingual Education, 2000, 12.
78. Blom E, Küntay AC, Messer M, Verhagen J, Leseman P. The benefits of being bilingual: working memory in bilingual turkish–dutch children. *Journal Of Experimental Child Psychology*, 2014, 128: 105-19.
79. Al-Amri MN. Effects of bilingualism on personality, cognitive and educational developments: a historical perspective. *American Academic, Scholarly Research Journal*, 2013, 5(1): 1-7
80. Pavlenko A. Affective processing in bilingual speakers: disembodied cognition? *International Journal Of Psychology*, 2012, 47(6): 405-28
81. Hurtado N, Marcman VA, Fernald A. “Spoken word recognition by latino children learning spanish as their first language” *Journal Child Language*. 2007, 33: 227-49
82. Comeau L, Genesee F, Mendelson M. Bilingual children's repairs of breakdowns in communication. *Journal Of Child Language*, 2007, 34(1): 159-74.
83. Yüksel B, Yaşar MC. Acquisition of Turkish of Russian-Turkish bilingual children in early childhood. *Journal Of Human Sciences*, 2010, 7(1): 635-46.
84. Şeker PT. Okul Öncesi Dönemde Yabancı Dil Öğretiminin Dilsel Gelişim Alanına Katkılarının İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Programı. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.
85. Yıldız C. Alman Okullarında sunulan Türkçe derslerinin değerlendirilmesi ve iki dillilik, <https://docplayer.biz.tr/7904471-alman-okullarinda-sunulan-turkce-derslerinin-degerlendirilmesi-ve-iki-dillilik.html> 12 Haziran 2019.
86. Hoff E, Core C, Place S, Rumiche R, Señor M, Parra M. Dual language exposure and early bilingual development. *Journal Of Child Language*, 2012, 39(1): 1-27.

87. Byers-Heinlein K, Fennell CT, Werker JF. The development of associative word learning in monolingual and bilingual infants. *Bilingualism: Language And Cognition*, 2013, 16(1): 198-205.
88. Byers-Heinlein K. Parental language mixing: its measurement and the relation of mixed input to young bilingual children's vocabulary size. *Bilingualism: Language And Cognition*, 2013, 16(1): 32-48.
89. Yang J, Gates KM, Molenaar P, Li P. Neural changes underlying successful second language word learning: An fMRI study. *Journal Of Neurolinguistics*, 2015, 33: 29-49.
90. Thordardottir E. The relationship between bilingual exposure and morphosyntactic development. *International Journal Of Speech-Language Pathology*, 2015, 17(2): 97-114.
91. Büyüköztürk Ş, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, 2014: 189
92. Topbaş S, Güven S. Test Of Early Language Development-Third Edition (Teld-3), *Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL), Kullanım Kılavuzu*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2013: 1-11, 25-39, 59
93. Seçer İ. *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi Analiz ve Raporlaştırma*, Ankara: Anı Yayınları, 2017: 56.
94. Ping MT. Group interactions in dialogic book reading activities as a language learning context in preschool. *Learning, Culture And Social Interaction*, 2014, 3(2): 146-58.
95. Tetik G, Erdoğan NI. Diyaloğa dayalı okumanın 48-60 aylık çocukların dil gelişimine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2017, 25(2): 535-50.
96. Erdoğan NI, Şimşek ZC, Canbeldek M. Ev merkezli diyaloğa dayalı okumanın 4-5 yaş çocuklarının dil gelişimine olan etkileri. *GEFAD*, 2017, 37(2): 789-809.
97. Karaca Y, Pekyaman A, Güney H. Ebeveynlerin televizyon reklam içeriklerinin çocuklar üzerindeki etkilerini etik açıdan algılamalarına yönelik bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007, 9(2): 233-50.
98. Tümkan F. Televizyondaki şiddetin çocuk üzerindeki etkisi. *KKTC Milli Eğitim Dergisi*, 2007, 1: 67-88.

99. Büyükbaykal G. Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty Of Communication Journal*, 2007, (28): 31-44.

100. Kalan ÖG. Medya okuryazarlığı ve okul öncesi çocuk: ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilinci üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty Of Communication Journal*, 2010, 1(39): 59-73.

EKLER

Ek-1. ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE İKİ DİLLİLİĞİN ÇOCUKLARIN ALICI VE İFADE EDİCİ DİL GELİŞİMİNE ETKİSİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu form erken çocukluk döneminde iki dillilik ve tek dilliliğin çocukların alıcı ve ifade edici dil gelişimine etkisini belirlemek amacı ile oluşturulmuştur. Çalışmaya verdiğiniz katkı için teşekkürler.

Murat ÖZPOLAT

1. Yaş:

- 24-36 ay
- 36-48 ay
- 48-60 ay
- 60-72 ay
- 72-84 ay

2. Cinsiyet:

- Kız
- Erkek

3. Kardeş Sayısı:

4. Çocuk kardeşler arasında kaçınıcı sırada?:

- İlk çocuk
- Ortancalardan biri
- Son çocuk

5. Annenin Öğrenim Durumu:

- Okur yazar değil
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Önlisans-lisans
- Lisansüstü

6. Babanın Öğrenim Durumu:

- Okur yazar değil
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Önlisans-lisans
- Lisansüstü

7. Annenin Mesleği:

8. Babanın Mesleği:

9. Aile Yapısı:

- Çekirdek Aile
- Geniş aile

10. Kreş veya Anaokulu Deneyimi:

- Var, var ise kaç yıl:.....
- Yok

11. Çocuğunuza ne sıklıkta kitap okursunuz?:

- Her gün
- Günaşırı
- Haftada 1-2 kez
- Haftada 1'den az
- Hiçbir zaman

12. Çocuğunuzun TV, bilgisayar, tablet gibi ürünlere ayırdığı süreyi nasıl değerlendirirsiniz?:

- Çok fazla zaman ayırır
- Biraz zaman ayırır
- Fazla zaman ayırmaz
- Çok az zaman ayırır

13. Çocuğunuz TV, bilgisayar, tablet gibi teknolojik aletlerle günde kaç saat zaman geçirir?

- 0-2 saat
- 2-4 saat
- 4-6 saat

- 6 saatten fazla

14. Çocuğunuz TV, bilgisayar, tablet gibi teknolojik aletleri kullanmaya kaç yaşında başladı?

- 0-2 yaş
- 2-4 yaş
- 4 yaştan sonra

15. Çocuğunuz TV, bilgisayar, tablet gibi teknolojik aletleri kimlerle kullanır?

- Yalnız
- Anne veya baba ile
- Kardeş veya arkadaşları ile

Ek-2. ETİK KURUL İZİNİ

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU (Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu)			
Oturum Tarihi	Oturum Sayısı	Karar Sayısı	
26.06.2018	13	2018/13-28	
<p>Karar No: 2018/13-28: Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu 26.06.2018 tarihinde Tıp Fakültesi Etik Kurul Salonunda toplandı. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dr. Öğr. Üy. Mehmet SAĞLAM'ın sorumlu araştırmacı olduğu; Adıyaman Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Gelişimci Murat ÖZPOLAT'ın "Erken Çocukluk Döneminde İki Dilliliğin Çocukların Anı ve İfade Edici Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı çalışması Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından uygun olup-olmadığı hususundaki başvurusuna ilişkin raportör raporu görüşüldü. Çalışma Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından değerlendirildiğinde; çalışmanın <u>etik açıdan uygun olduğuna</u>; oy birliği ile karar verilmiştir.</p>			
Prof. Dr. Osman CELBİŞ Etik Kurul Başkanı			
Prof. Dr. Kadir ERTEM Etik Kurul Başkan Yard.	KATILDI	Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ Etik Kurul Üyesi	KATILDI
Prof. Dr. Cemşit KARAKURT Etik Kurul Üyesi	KATILDI	Prof. Dr. Yüksel SEÇKİN Etik Kurul Üyesi	KATILDI
Prof. Dr. Erkan KARATAS Etik Kurul Üyesi	KATILDI	Prof. Dr. Yılmaz TABEL Etik Kurul Üyesi	KATILDI

**Ek-3. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ GİRİŞİMSEL
OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR VE YAYIN ETİK KURULU
BİLGİLENDİRİCİ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU**

**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN
KLİNİK ARAŞTIRMALAR VE YAYIN ETİK KURULU
BİLGİLENDİRİCİ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU**

Sizi Murat Özpolat tarafından yürütülen “Erken Çocukluk Döneminde İki Dilliliğin Çocukların Alıcı ve İfade edici Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkına sahipsiniz. 18 yaşının altındaki Katılımcı / Gönüllülerin, Velayet veya Vesayetindeki yasal temsilcilerine gerekli açıklamalar yapılarak bilgilendirildi. Çalışma için gerekli İzin / Onam alındı. **Çalışmaya katılmanız, soruları yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam / onay verdiğiniz anlamına gelmektedir.** Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen **Araştırmaamacı** ile kullanılacaktır. **Araştırma yayımlansa bile isminiz ve kimlik bilgileriniz kesinlikle gizli kalacak ve 3. Bir şâhısa verilmeyecektir.**

1. ARAŞTIRMANIN ADI: Erken Çocukluk Döneminde İki Dilliliğin Çocukların Alıcı ve İfade Edici Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

2. KATILIMCI SAYISI: Bu araştırmada yer alması öngörülen toplam katılımcı sayısı.....120.....’dir.

3.ARAŞTIRMAYA KATILIM SÜRESİ: Bu araştırmada yer almanız için öngörülen süre30 dk...’dir.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI:

Bu çalışmada iki dilliliğin çocuklarda alıcı ve ifade edici dil gelişimi üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL) aracı kullanılacaktır. TEDİL aracı ile iki dilli ve tek dilli çocukların;

- İki dilli çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerinin ayrı ayrı belirlenmesi,
- Tek dilli çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerinin belirlenmesi,
- İki dilli ve tek dilli çocukların dil gelişimlerinin alıcı dil becerileri yönüyle ele alınıp karşılaştırılması
- İki dilli ve tek dilli çocukların dil gelişimlerinin ifade edici dil becerileri yönüyle ele alınıp karşılaştırılması

5. ARAŞTIRMAYA KATILMA KOŞULLARI

Bu araştırmaya dahil edilebilmek için sahip olmanız gereken koşullar şu şekildedir;

Tek dilli çocuklar için herhangi bir engel grubunun olmaması ve 2-7 yaş aralığında bulunması

İki dilli çocuklar için herhangi bir engel grubunun olmaması ve 2-7 yaş aralığında bulunması

İki dilli çocuklar için her iki dilde de kendini ifade edebiliyor olması

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada yapılacak işlemler şu şekildedir; Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL) uygulanacak, testin uygulanma süresi yaklaşık 30 dakikadır.

7. ARAŞTIRMADAN KAYNAKLANABİLECEK OLASI RİSKLER

Olası bir soruna karşı gerekli tedbirler tarafımızdan alınacaktır.

8. ARAŞTIRMADAN KAYNAKLANABİLECEK HERHANGİ BİR ZARARLANMA DURUMUNDA YÜKÜMLÜLÜK / SORUMLULUK DURUMU

Araştırma nedeniyle bir zarar görmeniz söz konusu olursa gereken masraflartarafından karşılanacaktır.

9. ARAŞTIRMA SÜRESİNCE ÇIKABİLECEK SORUNLARDA ARANACAK KİŞİ

Uygulama süresince, zorunlu olarak araştırma dışı ilaç almak durumunda kaldığınızda Sorumlu Araştırmacıyı önceden bilgilendirmek için, araştırma hakkında ek bilgiler almak için ya da araştırma ile ilgili herhangi bir sorun, istenmeyen etki veya diğer rahatsızlıklarınız için herhangi bir saatte adresi ve telefonu aşağıda belirtilen ilgili hekime ulaşabilirsiniz.

İstediğinizde Günün 24 Saati Ulaşılabilir Araştırmacınızın Adres ve Telefonları:

Adıyaman Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Gelişimi Birimi

İş: Cep:(5384572992)

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya / gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adıbelirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, .Soru sorma ve tartışma imkânı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana; çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak ta anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

GÖNÜLLÜ		İMZASI/TARİH
<i>ADI-SOYADI</i>		
<i>ADRES</i>		
<i>TELEFON</i>		
<i>TARİH</i>		

VELİ/ VASİ (Varsa)		İMZASI/TARİH
<i>ADI-SOYADI</i>		
<i>ADRES</i>		
<i>TELEFON</i>		
<i>TARİH</i>		

ARAŞTIRMACI		İMZASI/TARİH
<i>ADI-SOYADI ve GÖREVİ</i>		
<i>ADRES</i>		
<i>TELEFON</i>		
<i>TARİH</i>		

Ek-4. KATILIM BELGESİ

Ek-5. KİŞİSEL BİLGİLER

- **İsim** : Murat ÖZPOLAT
- **Doğum Yeri** : Adıyaman
- **Doğum Tarihi** : 10.10.1989
- **Uyruğu** : T.C.
- **Medeni Durumu** : Bekar
- **Ehliyet** : B Sınıfı

İŞ TECRÜBELERİ

- Ağustos 2016 – Halen, Adıyaman Eğitim ve Araştırma Hastanesi / Çocuk Gelişimcisi

ÖĞRENİM DURUMU

- 2003-2007 Adıyaman Erdemir Lisesi
- 2012-2016 Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

YABANCI DİL VE DÜZEYİ

- İngilizce (YÖKDİL: 50.00)

BİLGİSAYAR BECERİLERİ

- Word, Excell, Powerpoint - İyi Düzeyde